

Pere Borrat i Antoni Egea

Vilanant

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

55 MONOGRAFIES LOCALS

VILANANT
Pere Borrat i Gironell
Antoni Egea i Codina

92 QUADERNS de la REVISTA de GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 92

Sèrie: Guies (Núm. 55)

Primera edició en català: Juny de 2001

Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

2

Director de la col·lecció:

Joaquim M. Puigvert

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Pepa Balsach,
Xavier Besalú, Maria Antònia Canals, Josep M. Cortadellas,
Jordi Dalmau, Joan Domènech, Maria Carme Domènech,
Marta Franch, Rosa Maria Gil, Glòria Granell, Àngel Jiménez,
Jordi Mascarella, Enric Mirambell, Joan Miró, Joan Nogué,
Josep Pujolràs, August Rafanell, Anna Ribas, Josep Maria Rus,
Joan Sala, Narcís Sureda, Xavier Terradas, Montserrat
Vayreda, Eva Vázquez, Anna M. Viader, Mariàngela Vilallonga,
Dani Vivern.

Cartografia:

Salvador Oliva

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon 972 18 50 00.

Apartat de Correus 11. 17080 Girona

Infografia i impressió:

Palahí Arts Gràfiques, SL. Girona

ISBN: 84-95187-22-1

Dipòsit legal: Gi-645/01

LA NOSTRA PORTADA

El nucli urbà vist des de la Creu.

Índex

Situació	5
Cronologia.....	6
1. Primeres referències.....	8
2. L'Edat Mitjana.....	10
3. De lloc reial a població sota domini senyorial.....	12
4. Els Vallgornera.....	14
5. Els segles XVI i XVII.....	16
6. Orígens del règim municipal.....	18
7. Els marquesos de Vilanant.....	20
— La distribució de la riquesa l'any 1696.....	22
8. Depredacions i extorsions.....	24
9. El desastre de la Guerra Gran.....	26
— L'acte de presa de possessió del marquès de Vilanant l'any 1807.....	28
— Els vilanencs l'any 1826.....	30
10. La darrera carlinada.....	32
11. El primer terç del segle XX.....	34
12. La darrera guerra civil.....	36
13. El franquisme.....	38
14. Demografia.....	40
15. L'església parroquial.....	42
— Els capellans al servei de la parròquia.....	44
16. Costumari parroquial.....	46
17. El castell de Soler.....	48
18. El castell d'Escales.....	50
19. "El Castell".....	52
20. Sant Salvador de Coquells.....	54
— Masos desapareguts.....	56
21. Masos actuals (I).....	58
22. Masos actuals (II).....	60
23. Molins i trulls.....	62
24. Taravaus.....	64
25. La Garriga.....	66
26. Rius, rierols i fonts.....	68
— Toponímia.....	70
27. Evolució de la producció agrària.....	72
28. Els caçadors.....	74
29. El futbol.....	76
30. Les associacions.....	78
31. Festes tradicionals.....	80
32. Vilanencs il·lustres.....	82
33. Rodamons que han passat pel poble.....	84
34. Seixanta anys de precarietat escolar.....	86
35. La construcció de les escoles actuals.....	88
36. Instal·lació de l'enllumenat públic i del telèfon.....	90
37. Vilanant avui.....	92
— Bibliografia, agraïments i procedència de les fotografies.....	94

Situació

Vilanant es troba sis quilòmetres a l'oest de Figueres, en un territori on es fonen la plana de l'Alt Empordà amb les primeres elevacions de la zona anomenada Garrotxa d'Empordà. Això fa que una part del terme municipal situada a banda i banda del Manol formi part de la plana al·luvial d'aquest riu, mentre que l'altra zona situada al nord i a l'oest del nucli urbà sigui lleugerament accidentada, amb les serres anomenades de l'Illa, on s'assoleixen els 214 metres sobre el nivell del mar (és l'indret més enlairat del terme) en el lloc anomenat els Cardenals, prop del mas Puig; i la de Coll de Jou en el límit amb el municipi de Cistella. El poble es troba a una alçada de 99 metres sobre el nivell del mar.

El territori està travessat pel riu Manol, que fins fa pocs anys servia en alguns llocs de separació entre els antics termes de Vilanant i Taravaus. A aquest riu hi conflueixen altres petits rierols que hi ha en diferents indrets del municipi: la riera de Cistella, la del mas Palau i el Rissec, entre d'altres, pel costat esquerre, mentre que pel cantó dret no hi ha cap afluent destacable en el nostre terme.

El terme municipal limita al nord amb els de Terrades i Llers, a l'est amb el d'Avinyonet, al sud amb els d'Ordis i Navata, i a ponent amb el de Cistella.

Quant a comunicacions hi ha dues carreteres asfaltades que travessen el municipi: la N-260 de Besalú a Roses, que travessa el pla de Taravaus i en la qual hi ha un petit ramal per arribar a aquest poble. La GIP-5101 va de la N-260 a l'alçada del pont d'Avinyonet fins a Terrades, i és la que passa pel poble. Actualment hi ha el projecte d'asfaltar el camí que uneix els pobles de Vilanant i Taravaus.

Cronologia

- 2400-1800 aC** Datació de la destrala plana de bronze. Testimoni més antic de la presència de l'home al terme.
- 966** Apareix escrit per primera vegada el nom de Vilanant, "Villa Abondant", en el testament del comte Sunifred de Besalú.
- 1018** L'església parroquial de Santa Maria és citada per primer cop. Aquest mateix document també esmenta la capella de Sant Joan, que estava situada davant de la façana del temple parroquial, i en la qual es veneraven unes relíquies del sant.
- 1290** El poble, que depenia directament de l'autoritat del rei, és incorporat a la batllia reial de Figueres, demarcació que s'acabava de crear.
- 1359** Un fogatge atribueix a Vilanant 37 focs o llars, uns 141 habitants.
- 1359** El rei Pere III, mancat de diners, es ven una part de la jurisdicció de Vilanant a Berenguer de Palau, senyor del veí castell de Palau-Surroca.
- 1363** El mateix rei es ven la resta dels drets senyorial sobre el poble a Ramon de Palau, fill de Berenguer de Palau. La corona perd definitivament el domini directe que tenia sobre la població.
- 1497** El nombre de focs o llars havia baixat a 27.
- 1525** La senyoria del poble passa per dot matrimonial de la família de Palau a la de Vallgornera.
- 1561** Benet de Vallgornera fa edificar el castell de la població.
- 1594** Els vilanencs perderen un judici contra Cipió de Vallgornera referent a la dècima de les olives.
- 1684** El rei Carles II concedeix el títol de marquès de Vilanant a Miquel Salvà i Vallgornera.
- 1782-1792** Es construeix la capella de Sant Narcís de l'església de Sant Feliu de Girona amb les columnes i d'altres elements fets amb marbre roig de les pedreres del mas Genovés, de Vilanant.
- 1787** Segons els cens del comte de Floridablanca hi havia 391 habitants.
- 1794** Durant la Guerra Gran, el poble és saquejat pels francesos. Moltes cases foren destruïdes i moltes persones assassinades.
- 1864** Primer intent de constituir una associació de socors mutus.
- 1870** Es crea l'"Associació de Caritat Recíproca"
- 1870** Una forta tramuntanada féu caure l'"arbre de la llibertat" que hi havia a la plaça.

- 1872** Durant la Guerra Carlina fou construïda una fortificació que fou enderrocada en acabar el conflicte. Molts veïns del poble lluitaren al costat de l'exèrcit carlí.
- 1879-1881** Es construeix l'actual campanar on s'instal·là l'any 1884 un dels primers parallamps que hi hagué a Catalunya.
- 1902** Fundació de l'associació de socors mutus "La Unión Cristiana".
- 1916** Constitució de l'entitat recreativa "L'Aurora Vilanenca".
- 1922** Primera festa d'homenatge a la vellesa amb assistència d'Antoni Serrat, habitant al mas Rodella, que tenia 106 anys.
- 1925** Instal·lació del corrent elèctric.
- 1926** Inauguració de l'actual edifici escolar.
- 1936** En els primers dies de la Guerra Civil l'església parroquial és incendiada i el rector assassinat.
- 1956** Una forta glaçada mata gairebé totes les oliveres del poble i deixa erm el paratge de la Garriga.
- 1960** Instal·lació del telèfon.
- 1969** Segona festa d'homenatge a la vellesa.

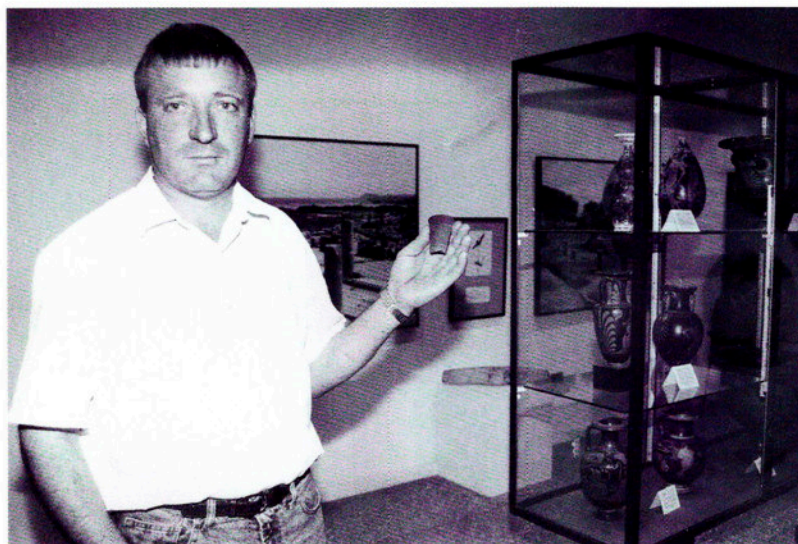
- 1970** Es comencen a posar al descobert els paraments pre-romànics de l'església parroquial.
- 1978** Es construeix la xarxa d'aigua potable i clavegueram.
- 1991** Inauguració del nou enllumenat públic.
- 1996** L'antic terme municipal de Taravaus, que des del 1969 formava part del municipi de Navata, fou incorporat al de Vilanant.
- 1999** Inauguració del local social del poble.

*Imposta pre-romànica
en un arc toral
de l'església parroquial
de Santa Maria.*

PRIMERES REFERÈNCIES

1

La destral plana de bronze trobada a Vilanant, sostinguda per Baldomer Pujol, el seu descobridor.

8

El testimoni més antic sobre el poblament en el terme de Vilanant és una destral plana de coure o de bronze trobada l'any 1967 per Baldomer Pujol. És una peça de difícil datació, entre les èpoques de l'Eneolític i el Bronze antic, entre els anys 2400 i 1800 abans de Crist.

De moment no tenim cap més notícia fins el primer document que esmenta el poble, datat l'any 966, amb el nom de "Villa Abondant". Es tracta del testament del comte Sunifred II de Cerdanya Besalú. En aquesta escriptura consta que l'esmentat noble llegà al monestir de Sant Esteve de Banyoles una possessió situada a Vilanant i a Coquells (aquest

darrer lloc citat amb el nom de "Cocolellos"). Els filòlegs fan derivar la paraula "Abondant" del nom de persona llatí "Abundantius", la qual cosa fa suposar l'origen del poble en una vil·la o unitat d'explotació romana, el propietari de la qual portava l'esmentat nom.

Una butlla del papa Benet VIII datada l'any 1017 concedeix immunitat al monestir de Sant Esteve de Banyoles i a les seves possessions, entre les quals consta que tenia a Vilanant cases, terres, conreus i erms. Un any més tard, tingué lloc un judici sobre la possessió d'unes terres en el lloc anomenat Montcanut, situat prop l'església de Sant Martí Sesserres, que aleshores quedava dins la

parròquia de Vilanant. El judici es va fer a Besalú, però es prengué declaració als testimonis a l'església de Santa Maria de Vilanant. Els declarants juraren prèviament davant les relíquies de l'apòstol Sant Joan, que hi havia a la capella dedicada a aquest sant, al costat de l'església parroquial. Aquesta capella estava situada on avui hi ha l'escala d'accés a l'església des de la plaça. Als anys 80 del segle XX va ser enderrocada.

Un personatge anomenat Guillem Odó i la seva mare Guisla feren donació l'any 1051 a Guisla, filla d'Arnau de

Vilademuls i d'Amaltrudis, de tot l'alou (immoble sobre el qual una persona tenia la propietat total, sense càrregues ni pagament de censos) situat a la parròquia de Vilanant, que comprenia un soler on habitaven els donants, els masos de Rosdareda, de Torredella, Freixeneda i Riera. Els atorgants posaren algunes condicions als beneficiaris.

L'any 1085, un tal Guifred Miró i els seus fills, Ramon Guifred i Guillem Guifred, vengueren al monestir de Santa Maria de Vilabertran una terra situada al comtat de Besalú, a la parròquia de Santa Maria de Vilanant, a l'indret conegut amb el nom d'Estany.

El monestir de Santa Maria de Vilabertran vegé augmentat el seu patrimoni a Vilanant amb la donació que féu, l'any 1092,

Bernat Guillem a l'esmentat cenobi d'un alou situat dins el territori de la nostra parròquia, a l'indret anomenat Riera. La finca comprenia un mas, un molí situat prop del riu Manol, una cabanera, oliveres, mig hort i una part del mas on habitava un tal "Lul".

En el testament d'un personatge anomenat Bernat Guillem, datat l'any 1097, es deixen a Santa Maria de Vilabertran, entre d'altres coses, el mas Riera, on habitava Bernat Sanla; una part del mas de Pere Miró i una cabanera prop del riu Manol. Tots aquests immobles estaven situats dins el nostre terme.

L'any 1114, Pere Soler, del castell de Soler, signà un document de renúncia sobre els possibles drets que pogués tenir sobre les darreres finques esmentades i un molí de Tan Bous situat al riu Manol.

Interior de tres naus de l'església parroquial, citada per primer cop l'any 1017.

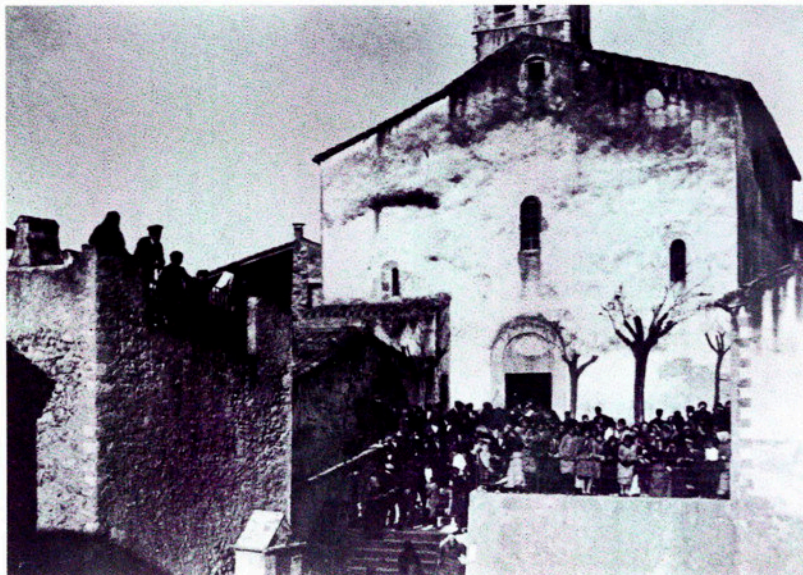
Mas Moncanut a Sant Martí Sesserres. El primer esment documental de l'església de Vilanant apareix en un document relacionat amb un litigi sobre unes possessions situades en aquest indret.

Reconegué que tots aquests immobles els havia retingut injustament.

Tot i que no disposem de detalls, sabem que el monestir de Sant Pere de Besalú tenia possessions i rendes a Vilanant i disposava aquí d'un batlle o representant seu per administrar i defensar els seus interessos al poble. L'any 1197, l'abat d'aquest cenobi nomenà Bernat Castell per ocupar aquest càrrec. Anteriorment el pare del designat ja havia exercit aquesta funció.

L'EDAT MITJANA

2

Façana del temple parroquial en una foto de principi de segle. La teulada a dos vessants que es veu al costat esquerre de l'escalinata correspon a la capella de Sant Joan, que ja existia al segle XI. Actualment és enderrocada.

10

Disposem de notícies històriques sobre Vilanant a partir del segle X (any 966), i d'aquesta època ens ha pervingut l'edifici de l'església parroquial. Les dimensions del temple i la seva estructura de tres naus, poc habituals en l'arquitectura d'aquesta època, ens fan pensar que en aquells moments era un poble relativament important. A partir de l'any 1017, tenim notícies de l'existència d'una capella dedicada a Sant Joan Apòstol situada al costat del temple parroquial, en la qual hi havia relíquies d'aquest sant. Aleshores era poc corrent que hi hagués dues esglésies juntes. Només se'n trobaven en els centres religiosos més

importants. La presència de les relíquies devia atreure pelegrins, i a més s'hi feien juraments de testimonis. En un lloc considerat sagrat, aquestes cerimònies adquirien un to més seriós i solemne, i les possibilitats que un testimoni declarés en fals devien ser mínimes.

El nucli urbà del poble té el seu origen en la cellera o sagrera, que era l'espai protegit que solia amidar trenta passes a l'entorn de les esglésies. Qualsevol delictes o infracció comès dintre d'aquests recintes era equiparable a un sacrilegi perpetrat dins l'església. Tanmateix, aquesta àrea fruïa de les mateixes immunitats que oferien els

temples als que es refugiaven al seu interior. Els avantatges que proporcionaven aquestes zones protegides feren que s'hi construïssin cases i cellers, comprimts dins aquests closos. D'aquesta manera es formaren molts nuclis de població de la nostra rodalia. Aquestes concentracions d'habitatges solen iniciar-se a

final del segle X o a principi del XI, i la de Vilanant deu datar d'aquesta època però no l'hem trobada citada fins l'any 1294, en què el prior de Sant Salvador de Coquells va vendre a Bernat Cruquella una casa situada dins la cellera de Vilanant.

Tenim referències sobre un mínim d'onze cases existents dins la cellera de Vilanant l'any 1382. La notícia prové d'un capbreu, document pel qual diversos particulars del poble reconeixien al capítol de canonges de la catedral de Girona el dret de percebre censos per finques de les quals eren usufructuaris. Algunes d'aquestes cases tenien adjunts patis, horts i cortals.

També ens consta l'existència d'un reliquer o comunidor, que era una construcció aïllada amb obertures als quatre vents des de la qual es feia la benedicció del terme i es conjuraven les tempestes i les calamarsades. L'únic document que l'esmenta és de l'any 1273: indica que estava situat als afores del poble, a l'indret conegut amb el nom de Pujolar.

Al llarg de l'Edat Mitjana el poblament dispers per tot el territori del municipi fou molt important. Els documents del segle XI esmenten diversos

*Cases de l'entorn de l'església
vistes des del campanar.*

masos situats en diferents indrets del terme. No tots els habitants de la demarcació vivien en masos: sabem que alguns habitaven en cabanes. Malgrat la dispersió dels habitatges, el terme estava dividit en tres entitats de població: el poble de Vilanant, que tenia nucli propi i comprenia, a més, els masos més propers i era la seu de la parròquia; els agrupaments de població disseminada de la Riera, centrada en el castell de Soler i la capella de Sant Jaume; i Coquells, centrat en l'església de Sant Salvador. Aquests dos districtes rurals comptaven amb sengles vicaris depenents de la parròquia de Vilanant.

DE LLOC REIAL A POBLACIÓ SOTA DOMINI SENYORIAL

3

Castell de Palau Surroca al terme de Terrades, prop del límit amb el de Vilanant. Els Palau i els Sarroca, senyors d'aquest castell, també ho foren de Vilanant.

12

A final del segle XIII, Vilanant apareix com una població sota la jurisdicció directa del rei. L'any 1290, Jaume II creà la batllia reial de Figueres, amb aquesta darrera vila com a capital, i Vilanant fou incorporat a aquesta nova demarcació juntament amb Vilafant, Avinyonet, Cistella, Vilarig, Santa Llogaia d'Àlguema, Lladó, Sant Pere dels Vilars, Oliveda, Biure, Cistella, Taravaus, Darnius, Maçanet de Cabrenys, Fontfreda i Tapis.

No retrobem cap notícia sobre la jurisdicció reial sobre Vilanant fins l'any 1359, en què el rei Pere III, mancat de diners, es vengué el domini sobre el poble a Berenguer de Palau, senyor del

veí castell de Palau Surroca. La transacció comprenia totes les jurisdiccions civils i criminals, hosts i cavalcades que el rei tenia a la parròquia de Santa Maria de Vilanant, exceptuant els casos de pena de mort i de mutilació de membres. Pocs anys més tard, el 1363, el mateix rei es va vendre a Ramon de Palau, fill i hereu de Berenguer de Palau, les poques prerrogatives jurisdiccionals que el monarca mantenia a Vilanant: l'anomenat mer i mixt imperi, fins i tot en casos de mutilació de membres i de pena de mort. El cost d'aquesta operació fou de 300 florins d'or.

Els Palau obtingueren en els anys posteriors dos documents dels reis en els quals es reconeixia la jurisdicció

d'aquests nobles sobre Vilanant. El primer d'aquest diplomes estava datat l'any 1390, i el rei Jaume II hi confirmava a Ramon de Palau aquestes vendes fetes pels seus antecessors. L'any 1418, el rei Alfons el Magnànim reconeixia a Berenguer de Palau la seva jurisdicció sobre Vilanant.

Els successius reis i els habitants de la batllia reial de Figueres no varen assumir gaire bé la pèrdua de Vilanant. L'any 1428, el batlle general de Catalunya manà al batlle de

Figueres que fes el possible per retornar Vilanant a la corona. Concretament, volia la recompra de la jurisdicció sobre el poble, operació que havia de ser finançada per habitants de la batllia, però com podrem veure més endavant aquesta ordre no va ser obeïda o no va poder ser costejada. Una sentència del Reial Consell del Principat datada l'any 1449 pretenia obligar els habitants de Vilanant a treballar en les obres de restauració que aleshores es feien a les muralles de Figueres, feina a la qual en principi els vilanencs no estaven obligats a contribuir. Un darrer episodi que tenim documentat sobre la intrusió figuerenca en els afers de Vilanant data de l'any 1611, en què el batlle de Figueres es presentà al poble amb bastó alçat (la qual cosa no podia fer

fora de l'àmbit de la seva jurisdicció) i es passejà per la plaça i per l'era d'en Vergés. El procurador del senyor de Vilanant féu aixecar un atestat d'aquests esdeveniments, que ell considerava una violació dels drets del seu patró.

Pel que fa a la relació de membres de la família Palau que ostentaren la senyoria de Vilanant al llarg dels segles XIV, XV i principi del XVI, hem trobat documentats els següents: Berenguer, qui comprà la jurisdicció sobre el poble al rei, morí l'any 1361; Ramon, mort entre els anys 1394; Berenguer, senyor de Palau i Vilanant en els primers anys del segle XV; Joana, filla de l'anterior, casada l'any 1425 amb Joan Jofre Sarroca; Jofre Garau de Sarroca i Palau, fill de l'anterior

Casa amb dovelles de pedra al carrer del Bosc.

matrimoni esmentat; el seu testament data de l'any 1506; Benet de Sarroca-Palau, qui testà l'any 1542, estava casat amb Isabel de Sagarriga. Una filla d'ambdós anomenada Isabel Beneta s'esposà l'any 1525 amb Cosme de Vallgornera, donzell que en casar-se va rebre com a dot les senyories de Vilanant i de Romanyà. A partir d'aleshores els senyors del poble portaren el cognom de Vallgornera.

L'actual Placeta correspon a l'espai anomenat era d'en Vergés en els documents del segle XVII.

ELS VALLGORNERA

4

Façana de l'edifici anomenat "el Castell", fet edificar per Cipió de Vallgornera vers el 1561.

14

Del primer baró de Vilanant que portà el cognom de Vallgornera, que es deia Cosme i que adquirí la senyoria del poble per via de dot matrimonial l'any 1525, no hem trobat cap més dada que la de la presa de possessió.

El fill i successor de Cosme de Vallgornera i d'Isabel Beneta Sarroca es deia Benet de Vallgornera, i ja l'hem trobat esmentat l'any 1538 com a hereu universal del seu pare. D'aquest personatge també tenim molt poques dades. Sens dubte va fer edificar el castell de la població, ja que s'ha conservat una dovella amb la data de 1561, i tot aquest casal presenta la mateixa estructura arquitectònica. Aquest edifici va

ser aixecat, almenys en part, sobre terrenys on abans hi havia finques particulars i sobre els quals els barons no tenien plena jurisdicció. L'any 1580, Benet de Vallgornera reconeixia que havia de pagar uns censos als canonges de la catedral de Girona per un pati que en aquell moment estava situat dins la porta principal del castell que havia estat d'Elisenda de ses Garrigues. Sabem que l'any 1576 alguns veïns de Vilanant reconeixien que li havien de pagar censos per unes finques. Devia residir a Perpinyà, car el seu testament estava redactat en aquella ciutat i estava datat l'any 1570.

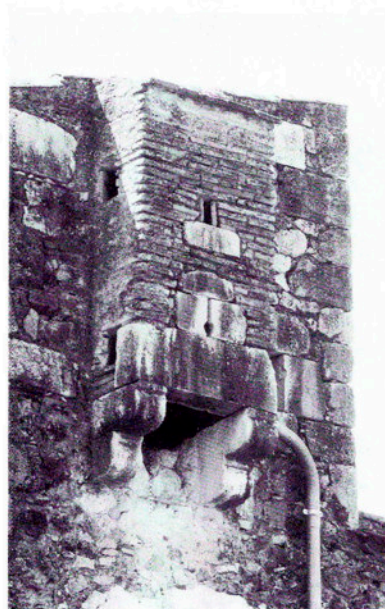
L'hereu de Benet de Vallgornera en la senyoria de Vilanant fou el

seu fill Cipió de Vallgornera, que també residia a la capital del Rosselló. Ja el trobem exercint com a baró del poble l'any 1582, en què nomenà com a procurador seu Ramon Freixanós, rector de Taravaus. Les gestions d'aquest capellà com a representant dels interessos d'aquest aristòcrata a la zona duraren molts anys. Cipió de Vallgornera tenia diverses propietats al poble, que eren arrendades en un sol paquet al particular que feia la millor oferta en els concursos d'adjudicació que es feien

periòdicament. L'arrendatari podia habitar i disposar de certes dependències del castell. L'any 1594, aquest personatge tingué un plet amb els habitants del poble que no volien pagar-li la dècima de les olives (tribut que atorgava al senyor territorial la desena part de les olives recollides); aquest judici fou guanyat pel noble, per bé que els vilanencs es continuaren resistint a pagar aquest tribut. El 1608, aquest noble i els veïns de Vilanant mantenien un nou plet però no en sabem les causes ni el desenllaç. Cipió de Vallgornera féu fer l'any 1613 obres de reparació al castell del poble, ja que un mur de la part de ponent de l'edifici s'estava esquerdant.

Aquest noble va morir entre els anys 1627 i 1628. Aquest darrer any trobem el seu fill Antoni Josep, donzell de Perpinyà, exercint com a senyor del poble. Antoni Josep de Vallgornera no va estar gaire temps al front de la baronia, i degué morir el 1630, ja què en l'esmentat any comença a citar-se el seu cosí Miquel Salbà i Vallgornera actuant com a baró de Vilanant.

Miquel Salbà i Vallgornera s'estava a Barcelona. A més de senyor de Vilanant també ho era del castell de Santiga, cavaller de Sant Jaume i lloctinent de Mallorca. L'any 1640 arribà a un acord amb els veïns del poble sobre la dècima de les olives.

*Matacà del segle XVI
al mas Pujades.*

*Perspectiva des del campanar amb la teulada
de l'església en primer terme.*

Els vilanencs es feien càrrec del deute de 2.500 lliures que el noble tenia amb diversos creditors, per les quals, i fins que el deute no fos definitivament liquidat, calia pagar uns rèdits o pensions anuals de 2.500 sous (un sou era una vintena part de la lliura). Aquesta mena de crèdit, molt corrent a l'època, era anomenat censal mort. A aquest noble li fou concedit l'any 1682 el títol de marquès de Vilanant.

ELS SEGLES XVI I XVII

5

16

En els primers anys del segle XVI es produí, tal com ja hem vist, per successió el canvi dels Sarroca pels Vallgornera en la senyoria de Vilanant. Fins aquell moment els barons del poble tenien la seva residència en el proper castell de Palau Surroca, des del qual podien administrar i vetllar directament pels seus interessos i les seves rendes que tenien a Vilanant. Els Vallgornera, en canvi, tenien la seva residència a Perpinyà, i els drets i possessions al nostre poble només representaven una petita part del seu extens patrimoni.

Aquestes circumstàncies feren que la gestió dels seus dominis fos confiada a procuradors. A

*Dovella
de mitjan
del segle XVI.*

més, perquè no quedés dubte de la jurisdicció d'aquests nobles sobre el poble va ser construït un gran casal amb aparença de castell com a símbol del seu domini sobre la vila i els seus habitants.

L'any 1597, els veïns de Vilanant perderen un plet que mantenien a la Reial Audiència de Barcelona amb el capítol de canonges de la catedral de

Girona sobre l'obligació de pagar la primícia (un 5 % del total de la producció) de les olives que es produïen al terme.

El nucli urbà del poble, sorgit a partir de la cellera medieval, evolucionà molt poc. En algun document del segle XVI i de principi del XVII encara apareix la paraula cellera aplicada al conjunt de cases que hi havia a l'entorn de l'església

parroquial, però ja dins d'aquesta època es perd aquesta denominació. Les escriptures que ens han pervingut no ens donen gaires detalls sobre els traçats viaris i sobre la toponímia urbana. Un document de l'any 1612 esmenta un raval anomenat de Set Cases. Segurament es refereix a l'actual veïnat de Cases Noves.

El centre de la vila era aleshores, com ho és ara, la plaça Major, que és citada amb el simple nom de "Plaça". La Placeta, en canvi, apareix esmentada amb els noms d'era d'en Vergés (any 1611), plaça Petita (1614), placeta d'en Fortià (1635), i placeta del Sagristà (1701). Els carrers de Lladó i de Figueres aleshores eren considerats com un de sol, i se citen sempre com a "carrer que va de Figueres a Lladó". De la resta dels vials de la població no hem trobat cap denominació específica que ens permeti identificar-los.

Entre els anys 1651 i 1654, Catalunya patí una terrible epidèmia de pesta que ocasionà una gran mortaldat. Sembla que Vilanant no fou una població especialment afectada. El 16 de juliol del 1651, les autoritats del poble feren constar en un document que Pau Lleopart, notari de Barcelona que fugint de la pesta

a la seva ciutat es va refugiar al poble, havia fet la preceptiva quarentena i que no presentava els símptomes de la malaltia. Aquest certificat era necessari perquè aquest personatge pogués fer el viatge de retorn a la ciutat comtal. En el cas que Vilanant hagués estat declarada població contagiada cap habitant no hagués pogut sortir del poble.

La segona meitat del segle XVII estigué marcada per les guerres amb França. No ens consta que aquí tinguessin lloc esdeveniments bèl·lics destacables. En canvi el poble hagué de patir diverses vegades les "visites" dels exèrcits invasors i dels seus oponents espanyols que venien a foragitar-los. Uns i altres

entraven als pobles i els seus veïns estaven obligats a allotjar-los i a mantenir-los i fer front a les quantioses contribucions de guerra que continuament els exigien. S'han conservat diverses actes de reunions dels caps de casa de Vilanant per tractar la manera de fer front a aquestes despeses que suposaren, com a la resta de poblacions de la comarca, un endeutament de les universitats que durà molts anys.

Linda amb inscripció datada l'any 1606 d'una casa del carrer de Ponent.

ORÍGENS DEL RÈGIM MUNICIPAL

6

*L'antiga capella de Sant Sebastià,
actualment enderrocada, fou
utilitzada durant molts anys com a
casa de la vila.*

18

Fins ara no hem trobat cap notícia que ens informi sobre l'origen del règim municipal a Vilanant. Durant gran part de l'Edat Mitjana en els petits pobles subjectes al domini senyorial no existia una organització comuna fixa a nivell local. Només quan s'havia de tractar algun afer que afectava el conjunt de la població es demanava permís al senyor del lloc o al seu representant per convocar una reunió de la universitat, que era el conjunt dels caps de casa d'una població. Els convocats podien nomenar uns representats anomenats procuradors per resoldre algun assumpte concret. Quan estava solucionat els procuradors cessaven en la seva funció.

A partir de final del segle XIV, molts pobles aconseguiren permís dels senyors respectius per nomenar representants municipals estables que presidissin la universitat. Aquests càrrecs eren elegits per espai d'un any. Aquestes corporacions estaven presidides pels cònsols que feien les funcions dels actuals alcaldes, i també comptaven amb consellers. En moltes poblacions també eren escollits altres càrrecs, com el clavari o tresorer, i el mostassaf o inspector de mercats. Aquest procés de formació d'un règim municipal estable ja s'havia consumat en tots els llocs a final del segle XVI.

Pel que fa a Vilanant tenim esments sobre el règim

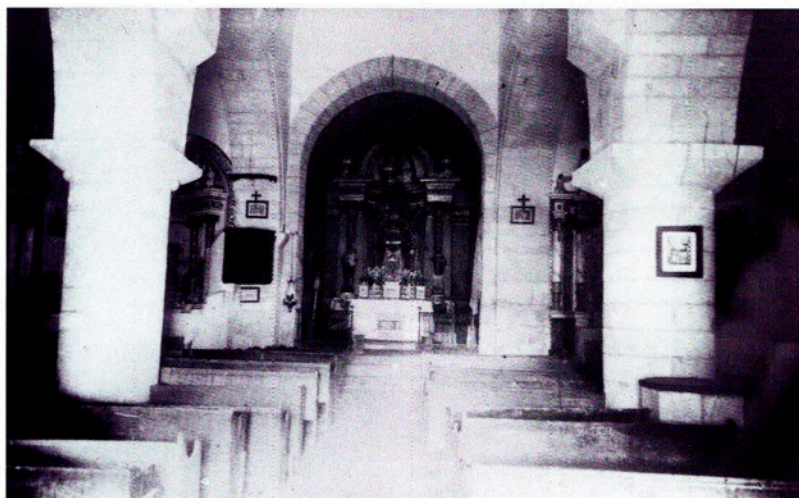
municipal a partir de l'any 1586. La notícia és indirecta i fa referència a un llibre de comptes del municipi, el qual tenia una inscripció a la coberta que deia: *Libre novament comensat dels comptes, so és lo que pagaran i rebran los cònsols del lloch de Vilanant, comensant lo any present de 1586.* A mitjan segle XVII aquest llibre es conservava juntament amb altres documents en una arca dipositada a l'església parroquial, car llavors les

poblacions petites no disposaven d'edificis consistorials.

En aquesta època la corporació municipal estava formada per dos cònsols i dos consellers que s'anaven renovant anualment per elecció.

L'any 1609 els cònsols adreçaren un escrit a Cipió de Vallgornera, senyor del poble, demanant permís per a la creació d'un vintè o impost que gravava la vintena part de la producció del terme municipal per afrontar els deutes que tenia la institució.

La petició fou atesa i els fou autoritzat a aplicar aquest tribut per espai d'un any. La universitat no feia recaptació directament, sinó que estava a càrrec del particular que, per mitjà d'una subhasta, feia la

millor oferta global de pagar una quantitat fixa al municipi a canvi de la qual el recaptador es podia quedar tot el producte que s'havia recaptat. El permís per continuar aplicant aquesta imposició es devia anar renovant. En els anys posteriors

Atesa la manca d'edifici propi per a la universitat del poble, els documents municipals eren guardats en l'època moderna a l'interior de l'església.

19

El nucli urbà de Vilanant vist des de la plaça de Taravaus.

es continuà encara tributant. En alguns dels documents que hi fan referència es fa constar que l'arrendatari de les finques del baró estava exclòs de pagar-la. L'any 1643, la universitat del poble acordà crear un vintè que gravaria exclusivament la producció d'oli durant els quinze anys següents. Un cop convocada l'oportuna subhasta el cobrament d'aquesta imposició fou adjudicada a Josep Milsocos i Morell, mercader de Figueres.

ELS MARQUESOS DE VILANANT

7

20

L'any 1682, el rei Carles II va concedir el títol de marquès de Vilanant a Miquel de Salbà i Vallgornera, que aleshores ja era senyor del poble des de l'any 1630. Sembla que no tingué ocasió de disfrutar gaire temps de la seva nova dignitat, ja que un any més tard trobem la seva filla, Caterina de Salbà i Pons, actuant com a segona marquesa de Vilanant.

El 13 de febrer del 1683 quan devia fer molt poc que aquesta dama havia accedit al títol de marquesa, va rebre la petició per part dels còsols i consellers del poble perquè s'implantés una nou sistema d'elecció de batlle cada tres anys. També li demanaren que

*En Joaquim Saguer i Sala,
un dels últims campaners
que hi ha hagut al poble.*

els fos concedit tenir una clau de l'armari on es guardaven les escriptures notarials per evitar el robatori de documents que havien fet persones alienes a la notaria. Finalment li sol·licitaren que ratifiqués tots els privilegis i llibertats que els seus avantpassats havien concedit a la població. La marquesa accedí a concedir totes aquestes peticions.

Caterina de Salbà va morir l'any 1692 i fou succeïda pel seu fill Agustín López de Mendoza Pons i Salbà, comte de Robres,

de Montagut i marquès de Vilanant. És l'únic marquès que ens consti que habités al castell de Vilanant. L'any 1700 concedí permís perquè la universitat (l'equivalent als actuals ajuntaments) pogués aplicar durant nou anys un vintè (tribut equivalent a la vintena part de la producció agrícola i ramadera) per fer front als deutes que la institució havia contret amb motiu de les guerres de final del segle XVII. Aquell mateix dia féu una petició d'ajut econòmic a la universitat, l'assemblea de la qual acordà fer-li un donatiu de

150 doblers d'or per compensar-lo de les pèrdues que li havia ocasionat el segrestament dels seus béns amb motiu de les darreres guerres amb França.

L'any 1713, aquest noble ja no habitava al poble. Aquell any, un representant seu signà una autorització per fer un rec. Agustí López morí l'any 1720. La seva successora va ser Maria Josepa Pons de Mendoza (segurament la seva filla), marquesa de Torres i de Vilanant. Estava casada amb Buenaventura de Abarca y Bolea, que era senyor de diversos llocs. L'any 1723, un procurador seu va cobrar dels

Torre i merlets del castell dels marquesos de Vilanant.

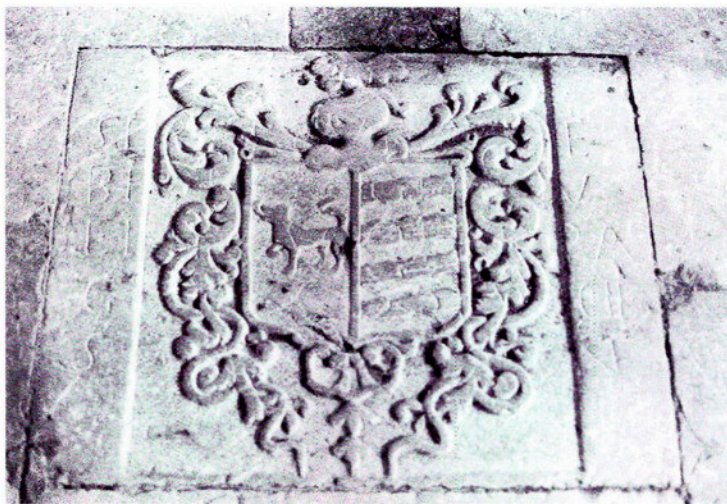
representants del poble de Vilanant diverses rendes que havien quedat endarrerides. Un personatge que es deia

Domingo Zaragoza y de la Torre, actuant en nom de la marquesa (que aleshores vivia a Saragossa) va fer l'any 1728 establiments a Vilanant d'una terra a favor de Ramon Canela, treballador a Vilanant, situada als llocs anomenats Erms de les Figueres i heretat del senyor Marquès; a Bartomeu Castelló, fuster de Vilanant, un solar per edificar una casa dins el nucli de la població, a tocar el castell, a més d'una terra situada als Erms; i a Silvestre Nabot, treballador de Vilanant, una terra als Erms limitant amb el camí de Cistella.

21

Entrada del mas Pujades, un dels més característics del terme.

Escut de la família Genover en una tomba de l'església parroquial.

Sovint és molt difícil conèixer la realitat econòmica d'una població en un moment determinat de la seva història. La majoria de les vegades hem d'intuir a través de les informacions que indirectament ens proporcionen els documents el tipus de producció que hi havia en una determinada comunitat i el nivell econòmic aproximat que tenien alguns dels seus membres.

Excepcionalment es redactaren uns documents anomenats talles en els quals es relacionaven els veïns i propietaris d'una població i s'especificava la part proporcional a la seva riquesa amb la qual havien de contribuir a una despesa municipal extraordinària.

Hem tingut la sort de localitzar una d'aquestes talles referents a Vilanant. Data de l'any 1696, i es troba en un volum de protocols notarials de l'Arxiu Històric de Girona (Protocols notarials de Figueres, volum 567, pàgs. 136r-141r). Fou feta per tal d'eixugar el dèficit i l'endeutament que tenien les finances comunes de la població. La relació comença per l'estimació del valor que avui anomenariem catastral dels principals masos i les terres que tenien adscrites del terme, juntament amb la part proporcional que els pertocava pagar. Dels propietaris més

petits i la resta de contribuents ja no s'especifica el valor estimat dels seus béns immobles, sinó que es limita a donar la xifra que cadascun d'ells havia d'aportar. Vegem tot seguit el contingut d'aquest llistat a la plana següent.

La lliura, la moneda de valor més alt de les que s'esmenten al document, es dividia en 20 sous, i cada sou, al seu torn, equivalia a 12 diners. En aquells moments un jornal d'un treballador del camp se solia situar a l'entorn d'uns sis sous.

Els dinou propietaris de les grans masies disperses per tot el terme posseïen el 85 % del total del valor catastral del municipi; els tres més importants sumaven el 34% del valor total de les finques. Els 31 petits propietaris restants només tenien el restant 15 %. Aquestes desigualtats en la distribució de la riquesa eren habituals en els pobles del nostre entorn. Fins i tot hi havia llocs on el desequilibri era més acusat.

Finques i/o contribuents	Valor Cadastral	Quantitat proporcional tributable			Finques i/o contribuents	Valor Cadastral	Quantitat proporcional tributable		
		lliures	lliures	sous diners			lliures	lliures	sous diners
Terres d'en Pau	939	11	4		Altra casa d'en Rafel Caselles		1	9	
Terres del mas Cruquella	2187	1	4		La casa d'en Albanyà		3	3	
Terres d'en Vergés	594	8			La casa de Pere Ferran		3	1	
Terres d'Antic Coll	1394	17	4		La casa de Pere Banet		2	4	
Terres de la casa d'en Garriga	4300	2	7	6	La casa d'en Lluis		2	8	
Terres d'en Güell	1525	17			La casa d'en Dols		3		
Terres d'en Almar	2392	1	7	6	La casa d'en Duran		2	3	
Terres d'en Pujades	4320	2	5	6	La casa d'en Ferrer		3	6	
Terres d'en Genover	4894	2	18		La casa d'en Begudà		2	3	
Terres d'en Tarascó	2200	1	4	2	La casa d'en Vergés		2		
Terres del mas Palau	560	8			La casa d'en Planas		1	8	
Terres de la Roca d'en Clotes	560	8			La casa de Jaume Ferran		1	9	
Terres del mas Jonquer	2450	1	9		La casa d'en Tarrats		2	4	
Terres d'en Rodeja	1150	1	3		La casa de Jeroni Pau		2		
Terres d'en Nabot	1672	1	1		La casa de n'Amanç Buixaró		1		
Terres d'en Ribalta	300	5			La casa de la Fàbrega		2		
Terres d'en Llobet	150	3	2		La casa del mas Fortià		1	9	
Terres de Pere Poch	380	6			La vinya d'en Salvi Canela			6	
Terres del mas Cruquella "del lloch"	1600	18			La vinya de Jaume Ferran		1		
El molí d'en Joher	6	6			Llorenç Font		1		
La casa petita d'en Nabot	3				Baldiri Masó			4	
La casa d'en Riba	2				Joan Masó			8	
La casa petita d'en Vergés	1	9			Pere Canela			4	
La casa d'en Canela	4								
La casa d'en Poch "del lloch"	2	7							
La casa d'en Garriga "del lloch"	3								
La casa d'en Rafel Casellas	1	9							

DEPREDACIONS I EXTORSIONS

8

24

Les guerres de final del segle XVII deixaren l'Empordà eshaust, arruïnat i empobrit a causa de les contínues demandes de contribucions de guerra, de saquejos i espoliacions que feren els exèrcits espanyol i francès. Els primers anys del segle XVIII foren d'una tensa pau que es trencà l'any 1705 amb l'esclat de la Guerra de Successió, en què Felip V i l'arxiduc d'Àustria es disputaren el tron d'Espanya. El país tornà a veure con es repetien els mateixos desastres que trencaven una minsa pau que no arribà a durar deu anys.

L'any 1709, la situació d'endeutament de la universitat de Vilanant era desesperada a

*Porxo de can Pega
al carrer de mossèn
Joan Almà.*

causa de les contínues demandes de diners i de queviures que li exigien els exèrcits d'un i altre bàndol.

En una reunió d'aquesta institució celebrada davant del cementiri de l'església parroquial, a la qual assistiren vint-i-tres caps de casa del poble, s'acordà la creació d'un censal (préstec pel qual fins que no fos amortitzat calia pagar un cens anual) el capital del qual l'aportava Francesc Llavanera, pagès de Lladó, per valor de 400 lliures, pel qual havia de pagar una pensió anual de 400 sous, un 20 % anual de la quantitat deixada.

En l'acta que es féu d'aquesta sessió es fa constar la

dramàtica situació que vivia el poble i la comarca, que en aquell moment es trobaven envaïts per un exèrcit francès: *...los gastos tant grans i exorbitats en què de present se troba lo dit lloc de Vilanant y tot est quarto de terra del Empurdà per rahó de la cruel guerra de la armada francesa que de present se troba allotjada eo acampada en est quarto del Empurdà i per dita rahó de las tant grans composicions y contribucions que forçadament fan donar de las vilas y llochs de dit Empurdà*

*ÿ de dit lloch de Vilanant los
officials ÿ ministres de ditas
tropas francesas.*

La situació no havia millorat gens l'any 1712. El 2 de juliol d'aquell any es reuní la universitat a l'interior de l'església parroquial, amb assistència de trenta-dos caps de casa, i s'exposà gairebé amb les mateixes paraules que hem transcrit en parlar de la reunió anterior la situació d'endeutament de les arques municipals i la sangonera constant que representaven les contínues demandes de l'exèrcit francès. Aquesta vegada s'acordà la creació d'un vintè o impost que gravava la vintena part de la producció del terme municipal.

Aquest conflicte s'acabà amb l'ocupació, per part de les tropes de Felip V, de la ciutat de Barcelona l'11 de setembre del 1714. Les llibertats catalanes quedaren abolides i començà una dura repressió contra els catalans que majoritàriament havien estat partidaris de la causa de l'arxiduc d'Àustria.

La por a qualsevol moviment de resistència per part dels catalans contra invasors arribà a l'extrem de confiscar l'any 1720 totes les armes i objectes de tall. A les taules de les cases només es permetia un sol ganivet per tallar el pa, que havia d'estar collat a la taula amb una

cadena que al seu torn havia d'estar clavada a la taula. El cronista Eduard Rodeja explica en un dels seus llibres que encara havia vist a principi del segle XX una vella taula a la seva casa de Vilanant que tenia aquest clau.

La fi de la guerra tampoc no suposà durant molts de temps l'alliberament de pagar el manteniment de l'exèrcit espanyol. El 27 de juliol del 1720, se celebrà una reunió de la universitat de la població per estudiar la manera de pagar la reial imposició per tal de desfer-se dels soldats que havien d'allotjar fins que no es fes efectiu el lliurament d'aquest tribut.

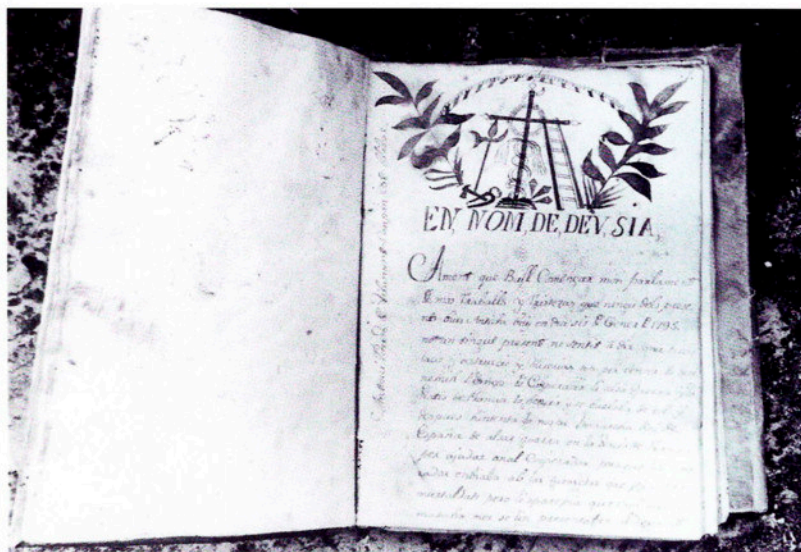
25

*Vista general del
poble amb el
Montgrí al fons.*

EL DESASTRE DE LA GUERRA GRAN (1793-1795)

9

Primera pàgina del manuscrit de Josep Pous, on es descriuen els tràgics esdeveniments de la Guerra Gran al poble.

26

La Guerra Gran començà amb la invasió que féu, el mes d'abril del 1793, Espanya a la França revolucionària com a resposta al guillotinatament del rei Lluís XVI. En un primer moment els hispans s'imposaren i aconseguiren conquerir gairebé tot el Rosselló, llevat de la ciutat de Perpinyà. La batalla del Voló, esdevinguda a principi de maig del 1794, suposà la derrota de les tropes espanyoles del comte de la Unión enfront de les franceses del general Dugommier.

A partir d'aleshores la sort de la guerra es capgirà i l'Empordà fou envaït per les tropes franceses. Les posicions espanyoles de la nostra

comarca i el castell de Figueres no foren suficients per aturar l'avanç dels francesos, els quals, amb la victòria de la muntanya del Roure (20 de novembre de 1794), s'asseguraren l'ocupació de la comarca des del Fluvià fins a l'Albera. La conquesta d'aquesta zona per part de l'enemic fou nefasta per als nostres pobles. Molta gent hagué de fugir. Alguns dels que es quedaren foren assassinats i els altres hagueren de patir maltractaments i saquejos. Quan fou signada la pau de Basilea, que posava fi a aquest conflicte (tardor del 1795), i els francesos es retiraren a l'altra banda del Pirineu, aquesta part de l'Empordà estava devastada i despoblada.

A Vilanant podem conèixer els esdeveniments que succeïren al poble al llarg d'aquest conflicte gràcies a un manuscrit que féu el veí del poble Antoni Pous, que en aquells moments era regidor tercer del nostre ajuntament. La participació dels vilanencs en aquest conflicte començà durant la campanya del Rosselló, on alguns d'ells foren obligats a traginar bagatges des d'aquesta banda del Pirineu. Quan la retirada apropà el front de batalla a la població es reberen contínues peticions de part de les

autoritats de mobilitzar el sometent per donar suport a l'exèrcit regular en algunes actuacions.

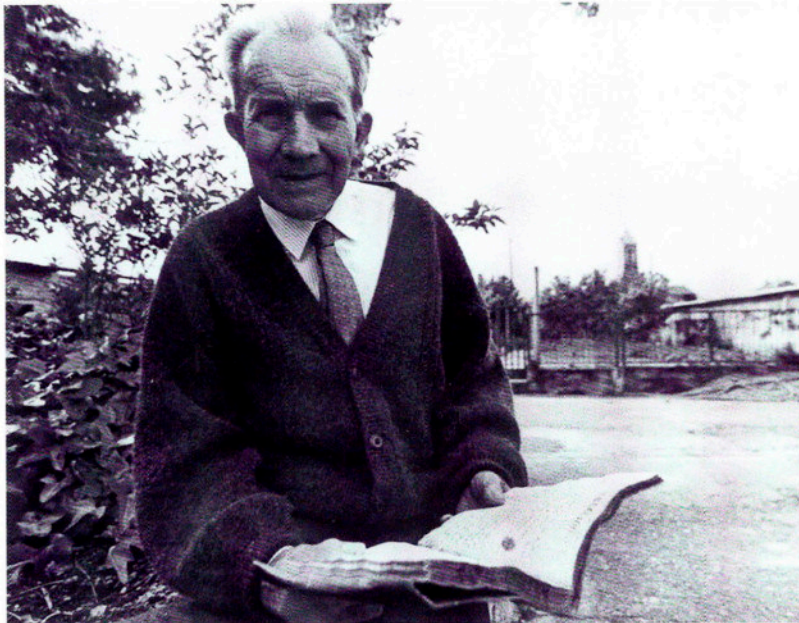
Quan es produí la desfeta espanyola de la batalla del Roure la majoria dels veïns de Vilanant abandonaren el poble. Alguns dels que es quedaren foren assassinats. Totes les cases foren saquejades i moltes destruïdes. El francesos no foren els autors exclusius d'aquestes malifetes. També hi hagué gent del país que, aprofitant moments de manca d'autoritat o de desbandada general, no dubtà a robar i a

matar amb l'únic fi del seu enriquiment personal. L'església fou incendiada i es perdé tot el mobiliari, i també fou destruït l'arxiu parroquial.

El nostre cronista ens dóna notícia de la mort de tretze caps de casa al llarg d'aquest conflicte, però aquesta xifra devia ser sensiblement superior. La relació de víctimes fou feta de cara a demanar avantges fiscals un cop acabada la guerra, però no consta la mort de persones pobres que ja no havien de contribuir abans d'aquesta guerra. Tanmateix, molts dels

caiguts tampoc no devien ser caps de família i per tant no són esmentats. També es dóna notícia de dues cases del poble, de les quals moriren tots els seus habitants com a conseqüència de la guerra.

Els danys materials afectaren totes les cases, que en el millor dels casos foren saquejades. La majoria patiren greus desperfectes i vint-i-cinc eren destruïdes i deshabitades. Vilanant, com tots els pobles que patiren aquesta ocupació, tardà molts anys a refer-se de les desgavells d'aquesta guerra.

El senyor Lluís Bisbe, recentment traspassat, últim descendent directe de Josep Pous, sosté a les mans el manuscrit del seu antecessor.

L'any 1807, el duc d'Híxar decidí renunciar en vida a tots els dominis, drets i interessos que tenia al principat de Catalunya a favor del seu fill Pedro Alba i Palafox, qui, entre d'altres dignitats, ja era duc d'Aliaga. Entre els títols que adquiria amb aquesta cessió hi havia el de marquès de Vilanant, i això comportava que havia de prendre possessió de la seva nova senyoria. Però Vilanant devia ser considerada una població massa petita i insignificant com per venir ell personalment a ocupar la jurisdicció sobre el poble, i envià un representant seu anomenat Antoni Silvestre per possessionar-se del lloc.

L'acte públic tingué lloc a la plaça Major, i s'ha conservat una acta notarial molt detallada de la cerimònia (Arxiu Històric Comarcal de Figueres, Protocols de Figueres, volum 67, pàgines 195r-202v) que tenia un fort regust feudal impropri d'aquelles dates del segle XIX.

L'esmentat Silvestre es va asseure en una cadira que s'havia disposat a la plaça, i comparegueren davant d'ell Josep Ginjaume, regidor degà del poble i vesbatlle o representant local dels interessos del marquès; Francesc Piferrer i Miquel Noguer, regidors; Narcís Dolç, síndic i procurador general del regidor degà; Ramon Canela i Joan Llobet, pagesos; i Esteve Poc, treballador; tots ells eren veïns del poble, i juraren ser bons i lleials vassalls del comte-duc d'Aliaga i de correspondre bé i fidelment als delmes, censos i d'altres drets que el noble havia de percebre al lloc i terme de Vilanant.

Els representants del poble oferiren al lloctinent del marquès una safata que contenia

diversos tipus de grans i de diners, i els escampà per tota la plaça "para mantener la quietud y justicia de dicho lugar". Tot seguit confirmà Josep Ginjaume en el càrrec de batlle, el qual va prometre "portarse bien y legalmente en dicho oficio de bayle y prestó el acostumbrado juramento de fidelidad y homenaje".

Antoni Silvestre es posà i es tragué un guant dues vegades en senyal de possessió de la justícia civil. Per escenificar el domini sobre la justícia criminal desenfundà una espasa i la brandà a l'aire i la tornà a guardar. Per confirmar la propietat d'aquestes jurisdiccions anà a les presons, i obrí i tancà.

Teulada primitiva de l'església parroquial, que conserva les lloses de pissarra originals.

*Plaça major del poble,
principal escenari
de la cerimònia
de possessió.*

Els assistents a l'acte es traslladaren a un lloc enlairat, des del qual es veia una bona part del terme, per prendre possessió de totes les terres, honors i propietats que el marquès tenia a Vilanant. La cerimònia consistí en la presa d'un grapat de terra i herba per part del representant del nou senyor, que l'espargí en l'aire.

La següent escena d'aquesta presa de possessió tingué lloc a la casa castell. En primer lloc entrà tot sol a l'edifici i obrí i tancà diverses vegades la porta principal i les finestres. Tot seguit féu diversos actes i senyals que el document no especifica i proclamà a viva veu que en nom de Déu prenia possessió del marquesat de Vilanant a favor del duc d'Aliaga. El batlle, els regidors, el síndic i els particulars esmentats contestaren cridant "¡per molts anys!" La cerimònia acabà amb el requeriment a un escrivà perquè aixequés acta de la possessió.

L'endemà d'aquest acte, l'esmentat Antoni Silvestre es desplaçà a Lladó per prendre possessió de la notaria i escrivania de Vilanant, que devia estar en mans de Ramon Mora i Gelabert, notari de la vila veïna, i entrà al seu despatx o estudi.

El notari manifestà al representant del duc d'Aliaga que estava a favor de la senyoria del senyor jurisdiccional de Vilanant, i tot seguit li mostrà els manuals de protocols, capbreus i processos. Silvestre obrí i tancà diversos volums en senyal de possessió. A continuació pronuncià la coneguda fórmula per la qual, en nom de Déu, prenia la propietat de la notaria i escrivania del marquesat de Vilanant en nom del duc d'Aliaga, tot respectant els drets que tenia el notari, el qual donà la seva aprovació. La cerimònia acabà amb l'aixecament de la corresponent acta, que fou signada per dos testimonis.

Són poc habituals els documents de caràcter demogràfic anteriors a la segona meitat del segle XIX que ens donin dades personals sobre tots els veïns d'una població. A l'Arxiu Municipal de Vilanant s'ha conseqvat un padró d'habitants de l'any 1826 elaborat per la policia. Aquesta mena de recomptes policials de l'època han estat considerat poc fiables pel que fa a les dades que donen del conjunt de Catalunya, però en el cas concret de Vilanant l'escrutini va ser fet d'una manera molt acurada. Els veïns del poble són enumerats un a un, casa per casa. En el cas que hi hagués un edifici deshabitat, es fa constar. Si en una llar residia algú que no fos de la família també hi figura recomptat. A més del nom i cognom (aleshores només se solia usar un sol cognom) de les persones, figura l'edat, el lloc de naixement, la professió i el temps de residència al municipi.

Els habitants que hi havia al terme eren 594, dels quals 299 eren homes i 295 dones. En el conjunt del municipi hi havia un total de 119 cases, 69 al nucli urbà i 50 disseminades. Tan sols n'hi havia set de deshabitades, quatre a la població i tres al terme. Del total d'habitants, 273 vivien al nucli del poble i 321 en els masos repartits per tot el territori del terme municipal. Quant a la distribució de la població per sexes, a la vila hi havia 132 homes i 142 dones, mentre que en disseminat els homes eren 167 i les dones 154. El major nombre d'homes respecte a les dones als masos és degut a la presència de mossos assalariats que vivien a la finca, el nombre dels quals era força superior al de les criades. La mitjana de persones per habitatge era de 5,3.

La mitjana d'edat era molt baixa: 26,33 anys. Això es devia a un índex de mortaldat molt

elevat, especialment l'infantil. Només 82 persones, un 13,8 %, passaven dels 50 anys.

Pel que fa a la població laboral vilanenca, hem trobat esmentats els següents oficis:

Treballadors i jornalers	77
Criats	31
Pagesos	31
Minyones	8
Pastors	6
Capellans	4
Moliners	4
Sastres	4
Captaires	3
Músics	3
Mestres de cases (paletes)	2
Teixidors	2
Advocats	1
Ferrers	1
Fusters	1
Hisendats	1
Rabadans	1

La preponderància del sector agropecuari era aclaparadora: hi treballaven 150 de les 179 persones amb ofici documentades, un 83,7 % de la població. En aquest ampli col·lectiu hi havia gent molt diversa. El subgrup més important estava format pels treballadors i jornalers que no tenien terres o no en tenien les suficients per a la seva manutenció i la de la seva família, i depenien en més o menys mesura dels jornals agrícoles. Els criats o mossos dels masos que eren assalariats percebien menys diners a canvi de l'allotjament i l'alimentació. Els pagesos pròpiament dits eren els camperols que vivien del conreu de les seves pròpies terres, i a Vilanant n'hi havia un nombre prou

Ràfec de teulada on consta el nom de Josep Llandrich, músic, datada l'any 1854.

considerable respecte a altres poblacions de l'entorn. També hi havia més pastors i moliners que a la majoria de pobles de les mateixes característiques d'aleshores.

En canvi hi havia un greu dèficit d'oficis artesans, amb només sis professionals del sector, que representaven únicament un 3,35 % de la població activa, la qual cosa inevitablement havia de fer que els vilanencs haguessin de recórrer als serveis de gent d'aquest oficis residents en poblacions veïnes. Pel que fa a activitats de caire més artístic, cal assenyalar l'existència de tres músics que devien formar una petita cobla. Un d'aquests

intèrprets, anomenat Francesc Llandrich, que era originari de Llers, estava emparentat amb Joan Llandrich (segurament eren germans), també músic de Vilanant, que fou el mestre del compositor Pep Ventura, però que en el moment de fer el recompte que ens ocupa ja no vivia al poble.

També era considerable el nombre de capellans: el rector, el vicari, un beneficiat i el capellà particular de can Genovés. Cal assenyalar que no consta cap mestre d'escola en aquesta llista. Segurament algun dels preveres que acabem d'esmentar exercia l'ensenyament, encara que aquesta circumstància no es fa constar en el document.

Un 31 % dels vilanencs no havien nascut al poble. 187 dels 594 habitants de Vilanant

provenien d'altres poblacions i fins i tot d'unes altres comarques. La principal causa per la qual persones d'altres procedències s'afincaven al poble era el matrimoni amb un cònjuge local. Un altre col·lectiu immigrant estava format pels mossos i les criades dels masos, que solien ser d'origen foraster; els pastors eren nats a la Garrotxa i sobretot al Ripollès. La major part dels immigrants provenien de les terres gironines, sobretot dels pobles de l'entorn. 131 eren de l'Alt Empordà, 24 de la Garrotxa, 12 del Pla de l'Estany, set del Ripollès, tres del Baix Empordà, dos del Gironès, 2 de fora de la "província" i cinc dels quals que no s'ha pogut establir l'origen.

LA DARRERA CARLINADA

10

32

En la segona meitat del segle XIX, Vilanant era un poble de majoria carlina. La identificació de molts veïns del poble amb aquesta ideologia no es limità a les simples simpaties per la causa, sinó que molt sovint adoptà actituds bel·ligerants. L'any 1850, tot just acabada la segona guerra carlina, ja es covava una nova conspiració.

El Butlletí Oficial de la Província, amb data del 6 de setembre de l'esmentat any, dóna compte de la detenció de deu veïns de Vilanant acusats d'ocultar quatre oficials reclutadors carlins, i els foren incautades tres armes. Els detinguts foren conduïts al castell de Sant Ferran de Figueres.

Sabre del coronel carlí Josep Ribalta, més conegut amb el sobrenom del Gabaix.

En les eleccions celebrades l'any 1869, a Vilanant, d'un total de 620 votants, els candidats carlins obtingueren 328 vots, un 52,9 %; els republicans 208, un 33,5 %; i els monàrquics progressistes 84, un 13,5 %.

L'any 1872, els dirigents carlins volgueren aprofitar la debilitat del govern de Madrid per revoltar-se i aconseguir per les armes el que no havien pogut obtenir a les urnes. Molts veïns

de Vilanant s'uniren a l'exèrcit carlí, on alguns d'ells ocuparen càrrecs rellevants, com tindrem ocasió de veure més endavant.

Malgrat que la majoria dels vilanencs simpatitzaven amb els sediciosos, el poble quedà fora de la zona dominada habitualment pels carlistes. A la població també hi havia molts veïns que restaren fidels a l'ordre constitucional i es prepararen per defensar-se

dels possibles atacs construint una fortificació. Aquest edifici defensiu fou demolit l'any 1874, quan encara faltaven alguns grups carlins per reduir en altres indrets de la península. Els enderrocs foren venuts per l'ajuntament a un particular.

El 22 de maig del 1872, el general carlí Savalls fou derrotat en l'anomenat Foc de Segueró (Segueró és un llogarret del municipi de Beuda). Dues partides carlines aconseguiren escapar-se. Una d'elles perseguida per la Guàrdia Civil, entrà a Vilanant escametent i amenaçant els seus habitants.

El 30 d'abril de l'any següent, els pobles de Lladó i Vilanant estaven ocupats per tropes carlines que es preparaven per fer una incursió al Baix Empordà per exigir el pagament de contribucions. Les autoritats de Figueres enviaren forces, entre les quals hi havia un escamot de voluntaris de Vilanant, per foragitar aquestes partides carlines. Aquell mateix any tingué lloc l'anomenat foc de Tortellà, en el qual aquest poble fou atacat i gairebé ocupat per les tropes carlines. En diverses viles del país es formaren tropes per auxiliar el poble garrotxí. De les quatre companyies que sortiren de Figueres, una estava formada per mobilitzats de Vilanant. Aquest reforços arribaren quan encara hi havia un grapat d'homes que resistien els atacs carlins des del campanar.

En una de les ocasions en què els carlins entraren a Vilanant –no hem pogut precisar la data– l'arxiu municipal fou incendiat i es perderen molts papers.

Entre els vilanencs que s'uniren a les tropes carlistes destacaren tres homes. El primer era Josep Ribalta i Pujades, més conegut amb el sobrenom del *Gabaix*. Va

Llinda de la casa natal del cabdill carlí Josep Ribalta

El general Savalls, màxima autoritat de l'exèrcit carlí a les comarques gironines.

fer carrera militar en l'exèrcit carlí, i arribà al grau de comandant i formà part de l'estat major del general Savalls. Va tenir una participació destacada en l'anomenat Foc de Castelló. Va morir com a conseqüència d'una ferida que li feren en el combat del pont de Cornellà, prop de Banyoles. Pere Borjó àlies l'*Hermano*, fou botxí a les ordres de l'anterior. El tercer d'aquests personatges és Miquel Sibecas i Salleras, que tenia el grau de sotstinent i fou tresorer de l'estat major del general Savalls.

EL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX

11

34

En començar el segle XX, Vilanant comptava amb un cens de 538 habitants, la qual cosa representava un descens de més de cent persones respecte a la població que tenia a principi del segle XIX. Aquesta mateixa xifra de 538 vilanencs s'enregistra en el cens de l'any 1920. Segons aquest darrer recompte només 187 sabien llegir i escriure. La distribució de cases i habitants per nuclis de població era de 99 edificis al cap de municipi, amb 313 habitants; al raval de Cases Noves, 17 edificis i 57 habitants; la resta de petits caserius i masos aïllats sumaven 33 edificis i 168 habitants. En aquells moments el veïnat de Coquells (inclòs en l'apartat de masos) comptava amb sis cases.

La població experimentà pocs canvis tant en l'aspecte urbanístic com d'equipaments. Hi havia alguns projectes que, generalment, no arribaven a prosperar a causa de manca de recursos econòmics. És cert que es feren algunes realitzacions importants, com l'actual edifici de les escoles i la instal·lació de l'enllumenat elèctric, però fou més obra de l'esforç i el sacrifici dels veïns que de l'aportació de diners públics.

El poble presentava un aspecte brut i deixat, amb basses de fens als carrers que provocaven algunes malalties, i piles de llenya que entorpien el pas. Les contínues peticions per part de l'ajuntament de

traslladar aquests elements nocius i molestos no eren ateses per part dels veïns.

L'any 1905 es procedí a donar nom als carrers i a numerar les cases. Els noms que foren donats a les diferents vies públiques foren els següents: carrer de Figueres, carrer del Bosc, carrer de n'Almar, carrer de Borrassà, carrer Nou, carrer de la Plaça (avui de mossèn Joan Almà), carrer de Ponent, carrer de Lladó, carrer del Torrent, carrer de la Processó, la Plaça, la Placeta, i el carrer del Pou.

*Creu de l'Almar,
al camí de Cistella,
a final del segle XIX
o principi del XX.*

La manca de camins i el mal estat dels existents va ser objecte de preocupació per part de les autoritats municipals. L'any 1911 es va rebre per part de l'ajuntament de Taravaus una petició de promoure un camí veïnal que unís els dos nuclis de població, però la corporació municipal va creure més convenient proposar una carretera que des de Vilanant arribés a la vila de Llers. L'interès d'aquest segon projecte radicava en la millora de comunicacions en el paratge de la Garriga, que era "una zona olivarera importantíssima y fuente de riqueza de este municipio que no puede explotarse debidamente por la falta de una buena carretera".

Aquest vial fins a Llers, tanmateix, mai no ha estat fet. En canvi el camí de la Garriga s'ha millorat en diverses ocasions, si bé no ha tingut mai un arranjament que es pugui considerar definitiu. L'any 1916, s'estava fent un pas sobre el Rissac situat en aquest territori. Les obres no es feien només pel seu interès per a la població, sinó que a més tenien per objecte combatre l'atur que en aquells moments afectava el municipi, però calgué paralitzar-les a causa d'unes pluges molt intenses que havien fet pujar considerablement les aigües d'aquest torrent. Per evitar que els obrers es quedessin sense feina s'acordà fer millores al carrer del Bosc.

Pere Colomer i Ricart, home de gran força.

L'any 1922 portà tot sol el Sant Crist gros en una processó a Sant Jaume dels Verdors, tant en el trajecte d'anada com el de tornada.

35

L'any 1932 es propagà un mal contagiós, que provocà almenys un mort, i que fou atribuït a la insalubritat de les aigües. Per lluitar contra aquesta epidèmia l'ajuntament acordà la cloració de les aigües dels pous.

Festa d'homenatge a la vellesa de l'any 1922.

LA DARRERA GUERRA CIVIL

12

36

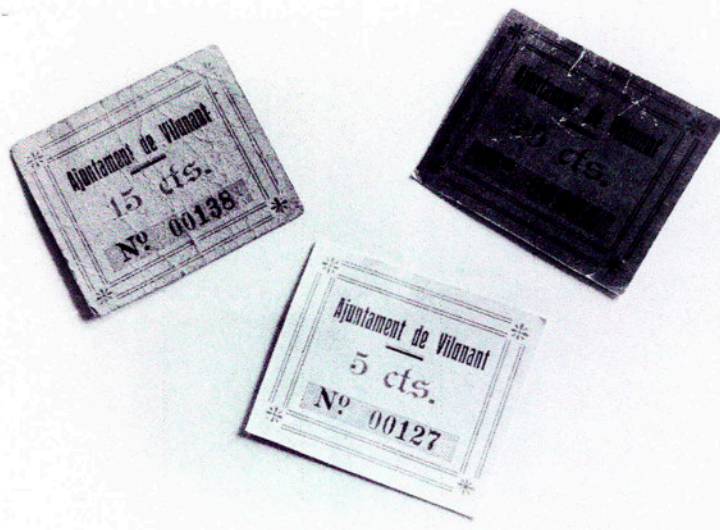
Les primeres notícies sobre la sublevació militar arribaren al poble a través dels pocs veïns que tenien aparell de ràdio, el diumenge 19 de juliol del 1936. Però no es donà excessiva importància a aquest fet. L'endemà, en vista de la gravetat que anava agafant aquest esdeveniment, feren plegar els treballadors del camp que en aquells moments estaven ocupats en la batuda del blat. Com a reacció a aquesta rebel·lió contra la legalitat republicana es creà un ambient revolucionari entre els elements més radicals de les forces d'esquerres en contra de la gent de dretes i la clerecia. Els seguidors d'aquest moviment varen

cometre sovint assassinats, depredacions i destruccions del tot injustificables.

La primera sessió de l'ajuntament després de l'inici d'aquests fets tingué lloc el 22 de juliol. L'únic regidor que hi havia de la Lliga Catalana presentà la dimissió, i li fou acceptada. Tot seguit s'acordà: la creació d'un "comitè de vaga"; escorcollar la rectoria, l'església i les cases de la gent de dretes per si hi havia armes per ajudar els rebels; i crear un servei de vigilància permanent per evitar accions dels partidaris dels rebels i "per mantenir l'ordre". Els membres d'aquest primer comitè eren força moderats però aviat foren substituïts per altres de més

exaltats. Fou destruït i incendiat tot el mobiliari de l'església i l'arxiu parroquial. A final de mes obligaren mossèn Pere Tarrats, que no havia pogut fugir, a desallotjar la rectoria per a instal·lar-hi les oficines del comitè. El capellà es refugià a la casa del seu germà a Cabanes, on fou detingut i poc després assassinat. Els membres d'aquest comitè també feren algunes incautacions.

Durant l'any 1936, el poble patí una greu situació d'atur. Als treballadors del camp que

Bitllets emesos per l'ajuntament de Vilanant durant la guerra del 36 com a substitutius de la moneda.

anaven cada any a fer la verema a França se'ls prohibí, com a conseqüència de la guerra, sortir del país i es vegeren privats d'una font d'ingressos anuals que els ajudava a subsistir. Per tal d'ajudar-los l'ajuntament acordà l'arranjament de diversos camins.

En un primer moment, la guerra es veia com una cosa llunyana que afectava molt poc el poble, però a mesura que s'anava mobilitzant més jovent la gent s'adonava de la gravetat de la situació. L'any 1938 calgué renovar el consistori perquè la majoria dels seus membres havien estat cridats a files. A mesura que es retiraven les tropes republicanes el poble havia d'acollir cada vegada un nombre més grans de refugiats. També s'instal·laren al poble algunes persones que fugien dels bombardejos de les ciutats.

Quan el febrer de l'any 1939, la derrota dels republicans obligà molts dels seus partidaris a exiliar-se, els camins de municipi s'ompliren de gent que marxava cap a França. Sovint aquests fugitius hagueren de deixar abandonada una part dels efectes que volien endur-se. Les vores dels camins quedaren plenes dels béns dels quals aquells desafortunats s'havien després.

Cases característiques del carrer de Lladó.

Vilanencs morts durant la guerra del 1936-1939

Assassinat els primers dies de la revolució: Mossèn Pere Tarrats i Carbó

Víctima dels bombardejos de Figueres: Josep Burjó i Juanola

Manipulació imprudent de material de guerra: Joaquim Pujolar i Fàbrega

Caiguts al front:
Joan Piferrer i Ros
Diosdado i Forquet
Lluís Colomer i Farré
Fermí Busquets i Moliner
Gumersind Grau
Josep Ripoll Medinyà
Narcís Oliva
Martí Vehí i Coll
Josep Hurtós
Josep Capmol
Martí Capmol
Miquel Fulladosa i Juanola
Joan Vilanova
Josep Cots i Badosa

Interior de l'església abans de les destrosses dels primers dies de la Guerra Civil.

EL FRANQUISME

13

*Romiatge a Sant Jaume
dels Verders en els anys 50.*

38

El dia 9 de febrer de l'any 1939, a les 10 del matí, un tanc de l'exèrcit nacional entrà al poble sense trobar cap resistència. S'acabava el malson de la guerra però continuava el de la fam i la misèria, enquadrat en un marc de persecucions polítiques i de manca de llibertats. La repressió també va causar víctimes a Vilanant. Quatre membres del comitè antifeixista del poble foren empresonats, i un noi que al front actuà com a comissari polític va ser afusellat. Altres veïns més o menys compromesos amb la situació anterior optaren per la via de l'exili.

El primer alcalde que fou nomenat per presidir la nova etapa que s'encetava fou Miquel

Carreres, que havia estat presoner en temps de guerra. En entrar els "nacionals" l'ajuntament no disposava ni tan sols d'una pesseta a les seves arques. La primera entrada de diners amb què va comptar la institució fou un donatiu d'una moneda de plata per valor de 100 pessetes que féu Evarist Vallès, notari de Figueres, el qual s'havia refugiat al poble durant la guerra.

La fugida precipitada dels republicans féu que quedessin abandonats bestiar i eines del camp. Per tal de recuperar-los es constituí, com en altres indrets, una junta de recuperació agrícola. L'escola s'havia quedat sense mestres, car els dos titulars havien pres el camí de l'exili. Per cobrir aquestes

vacants s'oferiren mossèn Ignasi Comalat i Modesta Pous, i l'ajuntament els acceptà.

L'església parroquial havia quedat en un estat deplorable. No només havia perdut tot el mobiliari, orfebreria i ornaments, sinó que la coberta havia quedat en mal estat. Per tal de reparar-la fou oberta una subscripció pública entre els vilatans. El febrer de l'any 1956 una gran glaçada va matar gran part de les oliveres del terme municipal. El paratge de la Garriga quedà pràcticament erm. Es perdé una de les principals font de riquesa del municipi, i molts veïns

abandonaren el poble. L'any 1960 fou instal·lat el primer telèfon públic.

Al llarg d'aquests anys la vida del poble va transcórrer monòtona i ensopida. Només durant les festes majors es trencava una mica la rutina quotidiana. Tot i així, el programa no solia ser gaire variat: ofici religiós, sardanes, balls i, quan el poble disposava d'equip, es feia algun partit de futbol. Excepcionalment, els anys 1954 i 1955 se celebraren sengles competicions de tir al plat, a les quals s'inscrigueren divuit participants.

Quant a l'activitat cultural, només cal destacar l'existència d'una coral parroquial que en alguns moments tingué una qualitat remarcable. Aquests cors s'havien iniciat l'any 1921 sota l'impuls de mossèn Francesc Fontclara, que era professor de

Processó organitzada amb motiu de la visita de la verge de Fàtima, any 1955.

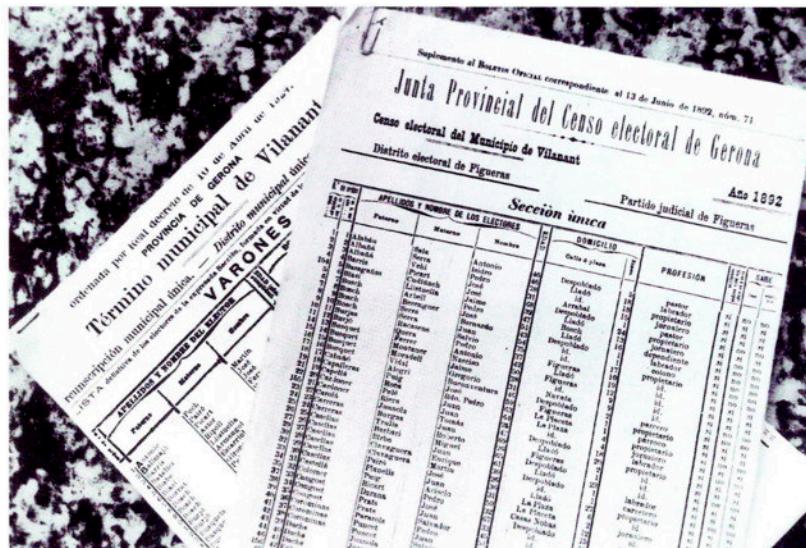
música i han continuat actius fins els nostres dies, si bé en alguns períodes per diverses raons han arribat a dissoldre's i han tingut alts i baixos tant pel que fa al nombre de cantaires com a la qualitat musical.

La mateixa placa que donava el nom de la República a la plaça Major fou reaprofitada durant el franquisme per gravar a la cara oposada la nova denominació que les noves autoritats imposaren.

DEMOGRAFIA

14

Plocs del cens electoral de diferents èpoques conservats a l'arxiu municipal.

40

Les dades més reculades que coneixem sobre la població al terme de Vilanant es remunten a l'any 1359, en què un fogatge de les poblacions sota jurisdicció reial atribuï al nostre poble 37 llars o focs, uns 141 habitants. És possible que aquesta xifra fos lleugerament superior ja que era un document de caràcter fiscal i hi havia alguns caps de casa que no estaven obligats a cotitzar. En aquest mateix recompte Avinyonet tenia 40 focs, Cistella 33 i Taravaus 13.

Les següents dades aproximatives corresponen a un capbreu datat l'any 1382 en el qual els veïns de Vilanant que tenien terres i cases per la capellania del poble, les rendes

de les quals corresponien al capítol de canonges de la catedral de Girona, reconegueren els drets d'aquesta institució sobre els immobles; el document recull la declaració de 28 vilanencs. Segurament tots eren caps de casa. Ara bé, molt possiblement al poble hi havia algun veí que no tenia cap finca per la capellania i per tant no estava obligat a capbrevar. Aquestes dades permeten calcular una població mínima a Vilanant de 112 habitants.

No disposem de més dades demogràfiques fins l'any 1497 en què un cens oficial dona la xifra de 27 focs o cases habitades, uns 108 habitants. En els anys successius la

població del municipi evolucionà poc. Un recompte similar efectuat el 1553 atribueix a Vilanant 28 focs. En el que restava de segle XVI la tendència devia ser positiva. En la visita pastoral efectuada pel bisbe de Girona l'any 1598 es fa constar que al poble hi havia 36 cases habitades.

L'any 1696 es féu una talla o distribució entre els veïns de Vilanant del que s'havia de pagar com a contribució de guerra als francesos que en aquells moments envaïen l'Empordà. Hi figura una llista en la qual s'esmenten 49 caps de

casa, és a dir, uns 196 habitants, i suposa una remuntada d'un 36 % respecte les darreres xifres del segle anterior. Aquest important augment és similar al que experimentaren altres poblacions de la comarca en el mateix període de temps. Aquest creixement, a escala general, no va ser uniforme. La segona meitat del segle XVI i els trenta primers anys del XVII foren de creixement econòmic i demogràfic. A partir del 1630 i fins la dècada dels 60 d'aquell segle es produí una forta davallada a causa de fams provocades per males collites, epidèmies de pesta i guerres. Els quaranta darrers anys d'aquella centúria foren de redreçament, malgrat les contínues incursions de tropes franceses a les terres de l'Empordà.

Pel que fa al segle XVIII, tenim dades de l'any 1718 en què un cens dóna la xifra de 191 habitants per a Vilanant, que en el cas que sigui certa representaria una lleugera davallada respecte a les dades del 1696. El cens de l'any 1787 atribuï al nostre poble 391 persones, un increment del 104,7 %, i que se situava lleugerament per sota de la mitjana comarcal, que era del 113,66 %. Els pobles de l'entorn varen tenir un comportament demogràfic desigual: mentre que Avinyonet va perdre en aquest mateix període una quarta part de la seva població, Cistella, en canvi experimentà un augment d'un 236 %.

En els primers anys del segle XIX es produí una altra embranzida demogràfica,

possiblement lligada al fet que en els anys posteriors a la Guerra del Francès, es començà a conrear l'extens paratge de la Garriga. Els efectes demogràfics d'aquestes reformes ja es noten en un recompte de població efectuat l'any 1826, que donà la xifra de 594 persones. A partir d'aquí el creixement ja va ser més lent. El 1860 els habitants eren 683, que és el màxim de població que hem pogut documentar. El cens del 1900 dóna 538 habitants. Aquesta primera davallada cal atribuir-la a la crisi del sector de la vinya, provocada per la plaga de la fil-loxera (1878-1895) i sobretot a la crisi del sector de l'oli de final del segle XIX. Les dades de les darreres dècades acusen un descens esgraonat però que fins a dates ben recents ha estat imparable: 1930, 491 habitants; 1940, 427; 1960, 431; 1981, 265; 1991, 251; 1996, 271. Actualment, amb la incorporació de l'antic terme de Taravaus i amb la instal·lació al poble de persones que tenen la seva feina en altres localitats, la població ha augmentat fins els 295 habitants, petita remuntada que de moment sembla consolidada.

*Teulades del poble
vistes des del campanar.*

L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA

15

42

El temple parroquial de Vilanant dedicat a Santa Maria és un dels exemplars més importants del pre-romànic a la comarca. Originàriament presentava una estructura de tres naus i tres absis, el central de planta rectangular i els laterals semicirculars. Les absidioles laterals han estat desfigurades per reformes posteriors i només són visibles en part. La volta de les naus central i de tramuntana són semicirculars, i la de migdia és de quart de canó. Aquestes naus són separades per dues grans arcades per banda, unides per uns pilars cilíndrics posteriors a la resta del temple i que originàriament eren quadrats i de més gruix. En bona part dels murs perimetrals del temple, tant

Fragment de mur del temple amb les pedres disposades en "opus spicatum".

interiors com exteriors, és visible un magnífic parament en *opus spicatum* (de pedres disposades en forma d'espiga).

La primera notícia que coneixem sobre la nostra parròquia és de l'any 1018, en què fou escenari del jurament dels testimonis d'un judici en el qual es disputava la possessió d'unes terres situades prop l'església de Sant Martí Sesserres. Per un document datat l'any 1092 sabem que el terme parroquial de Vilanant limitava amb el de Sant Julià d'Ordís.

En els dos segles successius la parròquia de Vilanant surt esmentada en diversos documents que no aporten cap dada concreta per conèixer la seva història. L'any 1296, el bisbe de Girona concedí permís a Pere de Bosch, domer d'aquesta església, perquè exercís com a notari. El 1326, el bisbe donà llicència per recaptar almoines destinades a l'ornamentació de l'altar de Sant Miquel. Els confreres de Sant Macari, de Vilanant, aconseguiren del bisbe de Girona autorització per fer l'altar

dedicat a aquest sant a l'església parroquial. Un permís episcopal datat l'any 1412 facultava Bernat Sabater, clergue de Vilanant, perquè exercís com a jutge i notari del poble.

Tenim notícies de l'existència en aquesta església d'una caritat per donar pa als pobres cada dilluns de Pentecosta datada l'any 1413. En aquest any aquesta caritat fou unida a una altra que tenia una renda de 24 sous anuals. En una visita episcopal efectuada l'any 1436, consta que en aquest temple hi havia els altars Major, de Sant Joan, de Sant Pere, de Sant Miquel i de Sant Macari. L'any 1558, el nombre i la dedicació dels altars eren els mateixos. Quaranta anys més tard existia, a més, l'altar del Roser. Una ordre episcopal datada l'any 1592 prohibia la col·locació d'escons, bancs, cadires, escambells o altra cosa que fes embaràs a la nau de l'església. Només es permetien les estores al lloc de les dones.

A principi del segle XVII, les tres naus no tenien la mateixa llargada. La de tramuntana era més curta. Una part del seu espai actual fins arribar a la façana principal estava ocupat per la casa del sagristà. L'any 1604, es va demanar permís –que fou concedit– per allargar la nau de tramuntana fins el frontis.

Interior de l'església parroquial.

Encara avui es pot apreciar la diferència de disposició de les pedres de la part esquerra de la portada i de la cantonada nord. Les campanes majors del campanar de l'església foren renovades l'any 1635. La seva construcció fou encomanada a Claudi Xallot, campaner francès. L'artesà havia de fondre les antigues per aprofitar el metall i els veïns del poble aportaren la llenya i el carbó necessaris per a la fosa.

L'any 1794, durant la Guerra Gran, els francesos incendiaren l'església i destruïren el seu mobiliari. En el darrer quart del segle passat (anys 1879-1881) es construí l'actual campanar, un dels més alts de la comarca.

Cap a l'any 1884 fou coronat amb un dels primers parallamps que existiren a Catalunya.

El temple fou novament saquejat i incendiat, i el seu rector, mossèn Pere Tarrats i Carbó, assassinat durant els deplorables fets del juliol del 1936. Un cop acabada la Guerra Civil calgué fer obres de restauració i de renovació del mobiliari. A partir de l'any 1970, es començà a descobrir el valor arquitectònic del temple i s'iniciaren els treballs de repicar l'arrebossat per posar al descobert els vells murs mil·lenaris del monument.

Les notícies més reculades sobre l'organització i administració de la nostra parròquia daten dels anys finals del segle XIII. La institució comptava amb tres clergues permanents. Un, anomenat sagristà, tenia cura de la sagristia dels objectes del culte i de supervisar l'endrega i neteja del temple, així com del toc de les campanes. Era, dels tres, el que tenia més responsabilitats: estava permanentment en servei i tenia una assignació econòmica més elevada. Els altres preveres s'anomenaven domers. Hi havia dues domes, una anomenada de les Rieres, centrada en les masies del sector de Sant Jaume dels Verdets, i l'altra, que es deia de Coquells, que comprenia la zona d'aquest antic veïnat. Els domers no exercien permanentment sinó que es tornaven per setmanes. Abans de l'any 1566, les dues domes de la parròquia foren refoses en una. Presentem a continuació una relació dels capellans documentats a Vilanant, que ha estat elaborada per Josep Maria Marquès.

SAGRISTÀ

Pere de Bosc...1295-1296
Guillem Roart...1300, renuncià
Jaume Cruquella...1306
Bernat Batlle...1314-1328
Jaume Mateu...1349
Arnau de Vila, rector de Sant Dalmai, 1349...
Francesc Giró...1364...
Arnau de Soler...1365
Francesc Gironès 1365...
Ramon de Viladevall, rector de Taravaus, 1365-1381...
Ramon de Reial...1389
Ramon de Vilardell...1392
Bernat Sabater...1412-1440
Joan de Gonçals...1447
Joan Talleda...1490...
Pere Scanat...1498...
Pere Vintè ...1508...

Bernat Brunells...1514-1520...
Gabriel Prats...1529...
Joan Vidal...1532-1544...
Gabriel Perramon...1548...
Pere Broses...1551...
Lluís Sarroca...1557...
Miquel Moy...1560...
Pere Bramon, alias Verdaguier...1566...
Pere Valentí...1573-1576...
Antoni Feliu Casamor ...1580-1592
Narcís Ferrer...-1600
Rafel Sunyer, diaca, 1600-1619
Joan Collell, clergue, 1619-1621
Joan Forques, 1619-1621.
Nicolau Serra, 1621-1625
Miquel Ribot, 1625
Pere Pau Port, 1625-1644
Joan Port, 1644
Josep Coder,...1644
Vicenç Gelabert, 1650
Pere Collell, 1651-1653
Vicenç Maymí, 1653
Mateu Maymí, 1653
Jaume Vidal, 1653-1559
Pere Pujol, 1659-1680
Narcís Riera, 1680-1734
Pere Ribas, 1735...
Josep Rabasseda 1779...
Tomàs Capdaigua, vers 1790
Francesc Maruny, 1803-1822...

DOMA DE LES RIERES

Bernat de Vila...1295-1307
Guerau de Canelles, d'Avinyonet, 1307
Pere de Bosc...1314...
Nicolau Ramon...1374-1420
Bernat Milà...1432-1447
Miquel Bescós...1508
Vidal Xaví...1514-1520...
Joan Camps...1573-1582
En Curús...1591

Llinda de pedra del que fou casa del sagristà i avui és rectoria.

DOMA DE COQUELLS

Berenguer Barber, 1314-1338...
 Joan Mediona...1374-1381
 Sadurní Noguier ...1420...
 Pere Ferrer-1432-1447...
 Antoni Ros...1498...
 Bernat Papí...1514...
 Antoni Xerells...1529-1551...
 La doma fou unida a la de Rieres abans de 1566.

DOMERS de la doma de Rieres i de Coquells

Joan Sunyer, 1600...
 Rafel Fuster, 1625-1628
 Joan Port, 1628-1634
 Magí Quintana, 1628-1634
 Joan Port, 1637-1644
 Pere Pau Port, 1644-1655
 Felip Oliver, 1655
 Jeroni Gorgot, 1655-1658
 Felicià Negre, 1658,
 Joan Castellar, 1658-1676
 Salvador Castellar, 1676-1681

Joan Nadal, 1681-1705
 Pere Joan Dalmau, 1705-1710
 Vicenç Miró, 1710-1715
 Tomàs Escofet, 1715-1726
 Bernat Esponellà, 1726...
 Francesc Trèmols i Sastre, 1730...
 Francesc Fageda, 1776...
 Francesc Abràs...1822-1840..

RECTORS

Rafel Guïbes i Moragas, 1849-1856

Joaquim Geli i Vilanova, 1870-1872
 Francesc Tusell i Vila, 1873-1890
 Joan Rovira i Prat, 1897-1921
 Francesc Fontclara, 1921-1925
 Vicenç Martinolas, 1926-1927
 Pere Terrats, 1927-1936
 Ignasi Comalat, 1936-1960
 Ramon Tubau, 1960-1990
 Àngel Torres, 1990-1999
 Josep Claperols, 1999...

COSTUMARI PARROQUIAL

16

Els cors parroquials donen solemnitat a les celebracions litúrgiques.

46

És difícil conèixer el calendari de celebracions religioses específiques que se celebraven en una parròquia en un moment determinat. Excepcionalment s'han conservat uns documents anomenats consuetes on els rectors escrivien el programa d'actes eclesiàstics que s'observaven en un lloc al llarg de l'any. Aquests escrits els feien els mossens per informar els seus successors sobre les pautes professionals que havien de seguir. També tenien per objecte presentar-los al bisbe per a la seva aprovació.

A l'Arxiu Diocesà de Girona s'ha conservat una consueteta parroquial de Vilanant datada

l'any 1807. El document és un dels més complets que es coneixen. A més de les celebracions litúrgiques, hi consten les obligacions dels dos capellans que en aquells moments hi havia a la parròquia i les dels obrers laics encarregats del manteniment de l'església i del seu mobiliari. En aquells moments el paper dels obrers en qüestions domèstiques de la parròquia era tan important com el dels capellans. En la consueteta es diu que la caixa amb els diners de l'obra tenia dos panys i dos claus, una per al rector i una altra per als obrers, de manera que per obrir-la calia que fossin presents les dues parts. També figuren les tarifes vigents que havien de pagar els particulars

pels diferents serveis religiosos. En aquest escrit es parla d'alguns costums que anteriorment s'havien observat i que en aquells moments no es practicaven, segurament com a conseqüència del desastre recent de la Guerra Gran. Resumint les parts més interessants d'aquest document i centrant-nos exclusivament en l'aspecte litúrgic, el calendari de cerimònies es desenvolupava de la següent manera:

Cada primer diumenge de mes, després de la missa major, tenia lloc la processó del Roser, després de la qual es cantaven a l'església els goigs del Roser.

Tots els segons, quarts i cinquens diumenges de mes des de la Santa Creu de maig a la Santa Creu de setembre, hi ha processó amb el cant de les lletanies i lectura de l'Evangeli en cadascuna de les creus que hi havia en els extrems del poble. Posteriorment se celebrava un acte semblant

davant de l'església de Sant Sebastià.

El dia de Sant Sebastià (20 de gener) es feia una processó amb la imatge del sant.

El primer de maig, festivitats de Sant Feliu i Sant Jaume s'havia celebrat una processó a la capella de Sant Jaume dels Solers però les processons fora dels nuclis de població havien estat prohibides. Si el poble ho demanava, però, es podia celebrar un ofici pel qual havien de pagar als preveres una lliura, dos sous i sis diners.

La diada de la Santa Creu de Maig (dia 3), es feia processó amb la Vera Creu al Pedró on es beneïa el terme i es cantaven lletanies. Seguidament s'anava al poble, que també era beneït seguint el mateix ritual, finalment es deia una missa. Anteriorment aquest dia s'havia celebrat una processó fins la capella de Sant Salvador de Coquells, però es donaven les mateixes circumstàncies i els capellans posaven les mateixes condicions que hem vist en parlar de la processó a Sant Jaume dels Solers. El dia de la Transfiguració, el mes d'agost es tornava a repetir aquesta situació a la capella de Coquells.

Per Corpus tenia lloc una processó que recorria tot el poble.

El 16 d'agost, aleshores festa del Roser, la celebració començava el dia abans. L'endemà amb l'anomenada processó de l'Àngel i ofici solemne.

La processó de Sant Isidre de l'any 1996.

EL CASTELL DE SOLER

17

*Fragment de mur d'una
construcció medieval adossada
al costat de migdia
de la capella de Sant Jaume
dels Verders.*

48

El lloc que ocupà el castell de Soler es troba situat damunt d'un turonet que hi ha prop de la confluència de la riera de Cistella i el riu Manol, en una clariana del bosc prop de les runes del castell d'Escales o dels Moros i del mas Rodeja. En aquest indret avui només resta la petita capella de Sant Jaume dels Verders, datada de la primera meitat del segle XVIII, que substituï una altra d'estil romànic de la qual queden vestigis visibles a l'exterior del mur de migdia. Del castell només resten uns munts d'enderrocs coberts per la vegetació. Entre aquestes minses despulles es poden veure alguns fragments de mur encara units amb argamassa que deixen entreveure una forma corbada que tan podia formar

part d'un absis semicircular, com d'una volta de canó o d'una torre cilíndrica. Res en aquest indret no fa sospitar a primera vista la llarga història de nou-cents cinquanta anys que resta colgada sota terra o oculta entre la bardissa.

El primer cop que hem trobat esmentada aquesta fortalesa és en un document de l'any 1051 en què un tal Guillem Odó i la seva mare, Guisla, feren donació a Guisla, filla d'Arnau de Vilademuls i d'Amaltrudis, de la seva possessió a la parròquia de Vilanant que, entre d'altres coses, comprenia el castell de Soler. Guisla de Vilademuls ja havia mort l'any 1085, en què apareix el seu fill Bernat Guillem com a senyor del castell.

L'any 1097 Bernat Guillem decidí anar a Terra Santa i féu testament, en el qual demanava al seu senyor Bernat, comte de Besalú, que decidís quin dels seus parents l'havia de succeir en la possessió del castell de Soler. El noble besalunenc elegí l'hereu, Ramon Guillem, però atès que estava absent disposà l'any 1100 que la senyoria de Soler fos atorgada als seus germans Berenguer i Roland de Soler, que aleshores eren menors

d'edat i per tant restaven sota la tutela del seu germà Guillem.

En documents posteriors apareix el nom de Roland de Soler com a senyor del castell de Soler, documentat entre els anys 1100 i 1178. Molt possiblement es tractava d'un pare i un fill amb el mateix nom i cognom però els documents que els esmenten no ens permeten diferenciar-los. L'any 1112 Roland de Soler participà en una expedició militar a Espanya. El darrer document que esmenta un Roland de Soler és de 1178. És un testament en el qual es disposa que Berenguera, la seva esposa, heretaria vitaliciament les seves possessions. Una vegada hagués mort passarien a Bernat d'Escales, nebot seu, i, segurament senyor del veí castell d'Escales. És possible que aquest darrer personatge adoptés el cognom Soler, car veiem al llarg de tot el segle XIII i fins l'any 1326 diversos membres de la família Soler de Vilanant, però sabem que hi havia més d'una branca i no podem discernir quins eren els propietaris del castell...

La notícia més reculada que coneixem sobre la capella de Sant Jaume data de l'any 1326, en què un clergue anomenat Berenguer de Riquenç fou acceptat pel bisbe per ocupar la dignitat d'obtentor del benefici

Estat actual de la capella de Sant Jaume dels Verders.

que hi havia instituït en aquesta església. La demanda havia estat feta per Bertran de Soler, fill de Bernat de Soler. La plaça d'obtentor del benefici estava vacant per renúncia del seu anterior titular, Bernat Celoni.

No disposem de més dades sobre els propietaris del castell fins l'any 1411, en què n'era titular Pere de Galliners. L'any 1428, la capella de Sant Jaume i el castell havien estat demolits per un terratrèmol i Pere de Galliners, sembla que el fill de l'anterior, demanà permís per traslladar el benefici a la capella de Sant Miquel de l'església de Sant Pere de Figueres.

Amb la ruïna del castell es perd el fil històric fins al primer terç

del segle XVIII. Isidre Rodeja féu reconstruir la capella de Sant Jaume entre els anys 1724 i 1729. Un document del 1828 fa constar que l'ermita estava en bon estat. En aquesta capella, més coneguda amb el nom de Sant Jaume dels Verders, s'havia celebrat una romeria que feien els veïns de Vilanant el primer diumenge de maig. Aquest aplec va deixar de fer-se car l'església amenaçava ruïna. Actualment torna a estar refeta gràcies a la restauració costejada per la família Rodeja.

EL CASTELL D'ESCALES

18

50

Les restes del castell d'Escales, conegut per la gent de la rodalia amb el nom de castell dels Moros, es troben situades sobre un petit pujol prop de la confluència del riu Manol amb la riera de Cistella, entre els masos Jonquer i Rodeja i a escassa distància de l'ermita de Sant Jaume dels Verdors i del lloc que ocupà el castell de Solers.

L'element arquitectònic més destacat d'aquesta fortalesa és una torre de planta circular que es conserva en força alçada, i presenta una considerable esquerda. De la resta de dependències i murs, només queden escassos vestigis que sobresurten poc del nivell del sòl i en alguns casos han desaparegut

*Interior
de la torre
del castell
d'Escales.*

completament, de manera que no permeten conèixer la planta sencera de l'edifici. Les restes actualment visibles sembla que daten dels segles XIII o XIV.

La primera notícia sobre aquest castell és indirecta i correspon a l'any 1178, en què Roland de Soler va deixar vitaliciament en testament a la seva esposa, Berenguera, tot el seu alou i el feu, i quan aquesta senyora morí passaren al seu nebot Bernat d'Escales. Això significava que el castell

d'Escales era de la família del castell de Soler. L'any 1281 el bisbe de Girona Bernat de Vilert renuncià, a favor del cavaller Bernat d'Escales, a la meitat del delme de Vilanant i de Coquells. L'any 1311, Ramon d'Escales, segurament fill del personatge amb el mateix nom i cognom que acabem d'esmentar, va rebre com a dot en casar-se amb Perla de Prat 8.000 sous barcelonesos que el senyor d'aquest castell va assegurar amb el castell d'Escales i el delme de Vilanant.

L'any 1400 el cavaller Ramon de Blanes (dit també d'Escales) era el senyor del castell, i en aquesta data fou autoritzat a fundar un benefici dotat amb 6.000 sous en la capella d'aquesta fortalesa. Aquests diners provenien de la tercera part del delme de Darnius que li havia subinfeudat el senyor del castell de Montroig. El document no aclareix l'advocació d'aquesta església. Ramon de Blanes havia estat majordom i conseller del rei Martí l'Humà. El 1410 feia poc que havia mort. La seva vídua, Agnès de Vilademany, apareix en alguns documents actuant en nom propi i en el del seu fill menor, Arnau de Vilademany i de Blanes.

A final del segle XV, l'any 1482, la senyora del castell es deia Elionora. Estava casada amb Jaume de Mansió, donzell de Banyoles, i vivien en aquesta ciutat. Era filla d'Arnau de Millars, l'anterior propietari de la fortalesa, i de Margarida, la seva esposa. No disposem de més dades sobre la propietat d'aquest castell fins l'any 1594, en què era de Francesc Desgüell, donzell, segurament descendent de la dama abans esmentada. En aquesta època sabem que estaven adscrites a aquest castell terres situades dins el terme de Cistella.

El castell es va mantenir en peu fins a la guerra de Successió

Exterior de la torre i fragment de mur.

(1705-1714) durant la qual fou destruït per les tropes de Felip V, el qual va despullar els seus amos de totes les terres, per ser partidaris de la causa de l'arxiduc, enemic del rei, a la successió del tron d'Espanya.

La torre del castell d'Escales, o dels Moros, emergeix damunt del bosc que l'envolta.

"EL CASTELL"

19

Façana de l'edifici amb el portal adovellat, els merlets i la torre.

52

Al llarg de l'Edat Mitjana, el nucli urbà de Vilanant no comptà amb cap castell ni fortificació. L'edifici que avui anomenem "castell" és situat al carrer de mossèn Joan Almà, prop del mur de tramuntana de l'església parroquial. Per la data de 1561 podem deduir que fou fet edificar per Benet de Vallgornera, en aquell moment baró del poble. Aquest personatge no l'habità mai, ja que sempre apareix com a resident a Perpinyà.

Aquesta construcció, tal com a arribat a nosaltres, és un gran casal d'aparença fortificada, molt reformat i formant part de les dependències d'una casa veïna. La part més ben conservada és la façana, que presenta una

petita torre situada a la part de ponent. És circular i està feta, com la resta de l'edifici, de pedruscall que té petites obertures imitant espitlleres. El mur d'aquest casal és de poca alçada, i està coronat per merlets, cadascun dels quals presenta petits orificis rectangulars emmarcats per maons que intenten imitar les formes de les espitlleres. El portal és d'arc de mig punt, amb grans dovelles, i té al centre un escut i la data esmentada.

El senyor del poble no tenia jurisdicció plena sobre els terrenys on s'aixecà el castell. Sabem per un document datat el 1580 que havia de pagar censos al capítol de canonges de la catedral de Girona per una part del pati. L'edifici no fou concebut

mai com a fortificació, malgrat la seva aparença. El tipus constructiu que presenta aleshores ja estava desfasat. A més, estava situat en un lloc d'escàs interès estratègic. L'aspecte encastellat que té aquest casal obeeix més a la intenció de donar una aparença de domini jurisdiccional sobre el lloc que com a obra de defensa.

La veritable funció que exercia aquest edifici era el de seu d'algunes dependències pròpies de la senyoria, com la notaria i la cort de justícia, així com a lloc on s'emmagatzemaven els tributs que es cobraven en espècie, com el delme. A més, fou també el centre de l'explotació de les moltes possessions agràries dels senyors del poble, situades dins

el terme de Vilanant. Una part del casal i les moltes terres que tenia adscrites eren arrendades periòdicament al millor postor per mitjà d'una subhasta pública convocada prèviament.

L'any 1613 aquest edifici presentava algunes deficiències, ja que sabem que calgué fer-hi obres de reparació. Hi ha una escriptura de l'any 1641 per la qual s'arrendaven per quatre anys el castell i les seves terres. Aquest document ens dona detalls sobre algunes de les estances del casal: "*las dos cambres del castell, alt sobre les dos cambres de la sala restant lo portal major y tot lo caragol dalt e baix franc per entrar y exir per poder aportar y tenir los grans en les dites cambres on se recull lo delme y tot lo terçol/ ytem vos concedesh lo celler major de dit castell a on haveu de fer lo vi en*

lo qual hi ha dos tinas y algunas botas de les quals vos poreu servir y ferhi lo vi en la tina reservantme jo la tina xica..."

Només tenim constància d'una sola ocasió en què un baró del poble hagués habitat l'edifici. Va ser l'any 1700, quan Agustín López de Mendoza Pons i Salvà, que en aquells moments estava arruïnat, intentava subsistir demanant diners als vilanencs.

L'any 1882 el castell ja havia perdut la seva funció original i a més del castell era conegut amb el nom de casa del Manyo. En aquesta data Joan Vila, el seu propietari, demanà permís per edificar una casa en la part de migdia i de ponent del pati, i per fer una paret, on hi havia el mur del castell, que ocuparia el que fins aleshores era part de la via pública. També fou autoritzat a

Esctipura notarial per la qual Maria Josepa Pons de Mendoza, baronessa del poble i senyora del castell, reconeix haver rebut 30 lliures com a entrada per a un establiment de terres.

53

obrir finestres en el sector que en aquells moments restava de castell.

Actualment, la part que ha arribat a nosaltres està força modificada. Tot i així, la seva façana, sobre la qual es veu el campanar de la parròquia, és una de les imatges més entranyables i característiques de la vila.

Detall de l'interior del "castell".

SANT SALVADOR DE COQUELLS

20

Façana de migdia de l'església de Coquells.

54

L'església de Sant Salvador de Coquells, situada en el que durant molts segles fou considerat veïnat de Coquells, és una església romànica, d'una sola nau i absis semicircular, i portada adovellada situada al mur de migdia. Tenia una volta de pedra actualment desapareguda, i substituïda per una coberta moderna d'un sol vessant.

Sant Salvador de Coquells era una capella on tenia la seva seu una important confraria que devia comptar entre els seus membres veïns de tot el terme de Vilanant i dels de la rodalia. Aquesta institució estava regida per un prior que era un laic assistit per dos procuradors. La notícia de l'existència d'un prior

en aquesta capella ha fet pensar a més d'un autor que hi havia una petita comunitat monàstica depenent del priorat de Santa Maria de Lladó.

La primera referència coneguda és de l'any 1294, en què el prior de Sant Salvador de Coquells va vendre a Bernat Cruquella una casa a la cellera de Vilanant.

L'any 1327, el bisbe de Girona confirmà Berenguer Barber, clergue de Vilanant, com a titular del benefici de la capella de Sant Salvador de Coquells, amb el consentiment de Pere Sabater i Joan Pujada, que eren els procuradors de la confraria de Coquells. De fet, Guillem Casademont ja feia deu anys

que ocupava aquest càrrec, pel que sembla sense el consentiment exprés del bisbe. N'havia pres la possessió l'any 1317, en què morí Guillem Coscona, antecessor seu en el benefici.

L'any 1326, el bisbe de Girona autoritzà que es pogués demanar almoïna per sufragar l'ornamentació de la capella. Hi ha notícies de la creació d'un altre benefici, l'any 1330. La confraria rebia diversos censos i rendes sobre terres situades en diferents indrets. A la vila de Figueres tenia drets sobre alguns terrenys documentats a

partir de l'any 1343, i que es mantingueren fins el segle XIX. A principi del segle XV, la situació de la capella i dels dos beneficis devia ser precària, ja que es demana un informe datat l'any 1407 sobre la possibilitat d'unir els dos beneficis que hi havia, un anomenat del Priorat i un altre de la Doma.

En els segles posteriors, aquesta església i les seves rendes decaigueren considerablement. Tenim notícies de l'any 1565 de cessió de terres situades al terme de Llers per part del prior de la confraria, a canvi del pagament d'un cens anual. L'any 1664, el bisbe de Girona manà al prevere, l'obtentor del benefici instituït a la capella, que reparés

la teulada sota pena, si no s'acomplia aquesta ordre, de segrest de les rendes que proporcionava el benefici.

L'any 1792 encara existia la confraria, regida per un prior. La notícia prové de la documentació que generà un judici entre l'Hospital de Pobres de Figueres per un costat i, un capellà obtentor d'un benefici anomenat de Santa Magdalena, per l'altra banda, sobre el domini directe d'unes terres situades a l'entorn del carrer Nou de Figueres. La sentència fou favorable als segons però fou recorreguda i de moment no sabem qui va ser el veredictor definitiu.

En el primer quart del segle XIX, l'ermiteja estava enrunada,

Apsis semicircular amb una finestra molt posterior a la resta de l'edifici.

55

segons consta en la visita pastoral de l'any 1828, i no sembla que es refés i fos retornada al culte. Posteriorment fou destinada a magatzem agrícola, per la qual cosa es feren obres d'adaptació i de manteniment. Aquestes circumstàncies han afavorit que l'edifici original hagi arribat en bona part fins als nostres dies.

Interior del temple, on s'observa la coberta de construcció recent.

Cal Roig, mas situat prop del dipòsit de l'aigua.

El nombre de masos que ens han pervingut dempeus i habitats és prou important, però encara són més nombrosos els que trobem esmentats en els documents antics i no han arribat a nosaltres, si més no amb el mateix nom que en èpoques passades.

És molt possible que alguna d'aquestes cases de pagès que passarem a relacionar hagi perdurat fins a nosaltres amb un altre nom, però no tenim constància del canvi de denominació.

Mas Carrera d'Amunt. L'any 1382 era de Guillem Carrera d'Amunt. La darrera data coneguda correspon a l'any 1612.

Mas de Baix. És esmentat amb el nom de *mas de Vall* en un document de l'any 1263.

Mas Carrera de Baix. L'única referència certa coneguda és del 1612. Però el fet que el 1382 existís el mas Carrera d'Amunt fa pensar que ja devia existir el de Baix.

Mas Cruquells del mas Novell. Devia formar part de la masada del mas Novell. L'any 1609 es convoca una taba per vendre a l'encant

públic aquest mas, que aleshores era propietat de Bartomeu Cruquella.

Mas Fortià. L'any 1607 era propietat de Margarida Fortiana.

Mas Freixeneda. Fou un dels masos objecte de la donació per dot matrimonial per part de Guillem Otó i de Guisla, la seva mare, a Guisla, esposa d'Arnau de Vilademuls l'any 1051.

Mas Gelabert. És citat l'any 1617 com a límit del mas Martí en el document de venda d'aquesta darrera masia.

Mas Gibert. El fogatge de l'any 1497 esmenta un personatge de nom Gibert. L'any 1633 els masos Almar i Tarascó del Gibert estaven agregats.

Mas Güell. L'any 1613 era propietat de Jaume Nabot doctor en Drets i jutge a Peralada. En aquell any convocà taba per vendre-se'l. En aquest document consta que tenia d'altres masos agregats.

Mas Llobet. És citat en un document de l'any 1382. Aleshores era de Guillem Güell.

Mas Martí. Fou venut l'any 1617, juntament amb d'altres masos i terres, per Pere Almar a Joan Coll, ambdós pagesos de Vilanant.

Mas de Pere Miró. És esmentat l'any 1097 en el testament d'un noble anomenat Bernat Guillem.

Mas Novell (o Noell). Apareix citat per primer cop en un capbreu datat l'any 1382. La darrera referència és de l'any 1617, on s'esmenta com a límit d'un camp.

Mas Pascol. L'any 1617 estava "derruït i tirat per terra".

Mas Pau. És citat en una venda de terres de l'any 1707. No en tenim cap més notícia.

Mas Puig de Coquells. L'any 1382 era de Jaume Ribauta. Fou venut juntament amb totes les seves terres i masos que tenia agregats l'any 1615 per Jaume Nabot, doctor en dret de Peralada, a Joan Genover, mercader de l'Armentera

Barraca molt degradada del paratge de la Garriga.

Restes del molí d'en Tarascó.

Mas Ribalta de Coquells. Només coneixem un sol document que l'esmenti. És de l'any 1612, i es tracta d'un inventari de la casa, que comprenia entrada, trull, sala cuina i una cambra

Mas Riera o Tarascó de la Riera. Apareix esmentat l'any 1051 en una donació de dot matrimonial. L'any 1615, també s'anomenava Tarascó de la Riera. Era de Monserrat Tarascó i Riera. Havia estat empenyorat judicialment i venut en una subhasta. Fou comprat per Francesc Oriol, paraire de Vilanant.

Mas Rosdareda. Estava comprès en la donació de l'any 1051 que acabem de citar.

Mas Sabater. L'any 1607 era propietat de Joan Cruquella.

Mas Torradella. Formava part de l'esmentat lot de finques donades com a dot de casament l'any 1051.

Mas Vergés. Només l'hem trobat citat l'any 1625. Era propietat de Margarida Vergés, la qual estava casada amb Antoni Rodeja.

MASOS ACTUALS (I)

21

Els masos Almà i Garriga foren dels més importants del terme pel patrimoni immobiliari que tingueren els seus propietaris.

58

El terme de Vilanant ha presentat des de sempre un hàbitat ben repartit per tot el seu territori, de manera que moltes vegades ha estat més important la població disseminada que la que habitava al nucli del poble. Molts d'aquests masos han desaparegut però tenim referències documentals de molts d'ells i els hem dedicat les pàgines anteriors. D'altres que passarem a relacionar a continuació continuen dempeus i estan habitats, bé temporalment, bé permanentment.

Mas Almà. (Almar en els documents antics) .Tenim notícies indirectes dels anys 1389 i 1497 en què

s'esmenten sengles personatges que portaven el cognom d'Almar i eren veïns del terme de Vilanant. El 1606, el mas era propietat de Pere Almar. Poc més tard (1633) estava agregat al mas Tarascó d'en Gibert. D'aquesta casa era originari mossèn Joan Almà, rector de Vilanant i impulsor i mecenes de l'obra del campanar actual de la parròquia.

Mas Claveguera. Les referències més reculades que en coneixem són del segle XIX.

Mas Cloquella (Cruquella en els documents antics). És una de les cases de pagès sobre la qual tenim notícies més reculades. L'any 1294 el prior

de Sant Salvador de Coquells va vendre a Bernat Cruquella, de Vilanant, una casa situada a la cellera del poble. En el fogatge del 1497, s'esmenta un tal "Curquella". L'any 1613, Francesc Cruquella doctor en Dret de Girona, per demostrar l'antiguitat i la noblesa del seu llinatge, es féu descriure per un notari l'escut d'armes que hi havia sobre el portal de la cambra principal del mas Cruquella, de Vilanant. Uns anys més tard (1630) trobem

esmentat un Francesc Cruquella, ciutadà honrat de Madrid, que s'havia estat en aquesta ciutat però aleshores vivia a Vilanant.

Mas Fàbrega. Apareix citat l'any 1412 en un document de l'Arxiu Diocesà de Girona. L'any 1734 Joan Baptista Garriga, prevere de Fortià, actuant com a procurador de Pere Joan Garriga, es va vendre el mas de la Fàbrega a Felip Vallmajor, sastre de Vilanant.

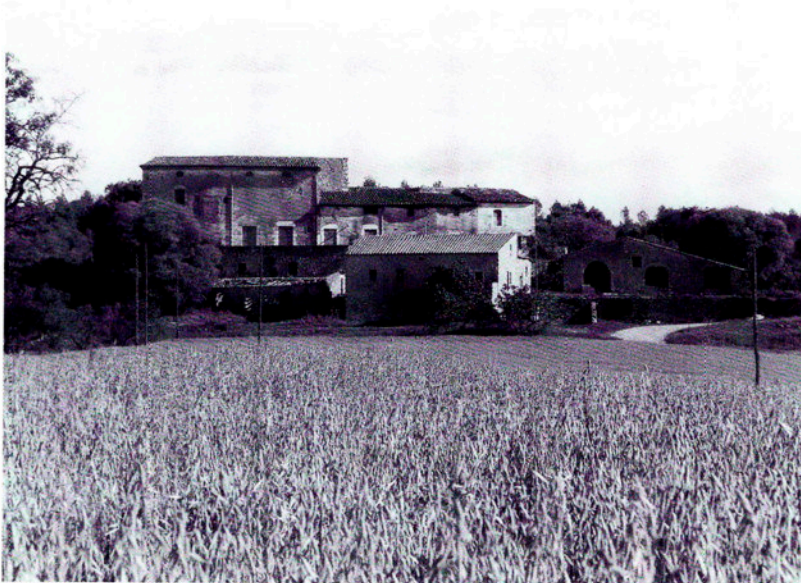
Mas Garriga. Segons una talla (repartiment de manera

proporcional al nivell de riquesa del pagament d'una despesa pública extraordinària entre els veïns d'una població) efectuada l'any 1696, en Garriga era el segon propietari en importància del terme. L'any 1702, Pere Joan Garriga era el titular del mas Garriga. Aquest mas, juntament amb dos més, va ser venut l'any 1734 per Pere Joan Garriga a Felip Vallmajor.

Mas Genover. Els Genover eren una família de negociants de l'Armentera que entre els anys 1611 i 1621 adquiriren diversos masos i terres al

terme de Vilanant, si bé no hi vingueren a viure fins més tard (l'any 1624 encara s'estaven a l'Armentera). Un membre d'aquesta família, Fèlix Genover, nascut a Vilanant, morí l'any 1748, fou abat de Poblet i autor d'un dels primers tractats contra la tortura aplicada als presos. L'any 1826, can Genover era una gran pairalia en la qual vivien més de quinze persones, entre el propietari, la seva família, els mossos, les criades i el capellà privat de la casa.

Mas Jonquer. D'aquest mas tenim referències a partir de l'any 1484, en què era propietat d'Antoni Jonquer, feudatari dels senyors del castell d'Escales. El 25 de novembre del 1611 fou comprat per Antoni Genover, mercader de l'Armentera, a Monserrat (aleshores era nom d'home), Marianna i Margarida Jonquer, menors d'edat i fills del difunt Joan Jonquer, representats pel seu Tutor, Joan Vergès, pagès de Vilanant.

El mas Genover és el més gran del municipi. L'edifici actual data dels segles XVII i XVIII.

MASOS ACTUALS (II)

22

*Façana gòtico-renaixentista
del mas Pujades.*

60

Mas Molar. En disposem de notícies a partir de l'any 1051, en què es féu una donació com a dot matrimonial de diversos masos al terme de Vilanant. Dels masos actuals, és el que en tenim referències més reculades.

Mas Nabot. És un dels pocs masos del terme que encara és habitat per la família que porta el cognom de la casa. El primer personatge d'aquesta família que hem trobat esmentat és Miquel Nabot, que l'any 1608 juntament amb altres pagesos del terme, mantenia un plet amb Cipió de Vallgornera, senyor del poble.

Mas Nou. No en tenim notícia fins el segle XIX.

Mas Palau. L'any 1606 era propietat de Joan Marimon, pagès de Figueres.

Mas Piferrer. No apareix citat, almenys amb aquest nom, fins el nostre segle.

Mas Pujades. En els documents medievals s'esmenten dos masos amb el nom de Pujada. En un mateix document de l'any 1382 apareixen citats el mas Pujada d'Amunt, propietat de Guillem Pujada d'Amunt; i el mas Pujada de Baix, que era d'Elisenda Pujada de Baix. En la documentació posterior només s'esmenta un sol mas amb aquest nom, i de moment no sabem quin d'aquests dos masos originaris és el que perdurà. "En Pujada" era un dels

caps de casa de Vilanant citats en el fogatge del 1497. L'any 1717, era propietat de Jaume Pujades, personatge que, a més, tenia el mas Roca del Portell.

Mas Riba. Apareix esmentat l'any 1617 amb el nom de la Riba d'en Garriga. En aquesta data n'era titular Rafel Garriga, pagès de Vilanant, el qual el va arrendar per quatre anys a Joan Ferran, pagès del nostre poble. L'any 1734, fou venut, juntament amb altres masos del terme, pel representant de Joan Baptista Garriga, menor d'edat, a Felip Vallmajor, sastre de Vilanant.

Mas Roca d'en Guilla. Figura en una relació d'edificis cremats pels francesos l'any 1794, durant la Guerra Gran.

Mas Rodeja. Originàriament es deia mas Talera. L'hem trobat citat amb aquest nom l'any 1263. Aleshores estava habitat per Pere Roig de Talera. De la família Rodeja, encara avui propietària d'aquest mas, tenim notícies des de començament del segle XVII. L'any 1613, el titular de la casa era Francesc Rodeja, qui aleshores ja tenia el proper molí d'en Rodeja.

Mas Sibecas. La família Sibecas sembla que era originària de Llers i devia comprar aquest mas en una data inconcreta del segle XVIII. En una relació de cases incendiades pels francesos l'any 1794, durant la Guerra Gran, consta que hi havia "el manso Coll de Jou de Miquel Poch y Xibecas".

Mas Tarascó. L'hem trobat citat amb el nom de mas Tarascó d'en Gibert l'any 1633, i estava agregat al mas Almar. En aquella data aquests dos masos eren propietat de Pere Almar, pagès que s'estava a les Costes de Peralada.

Mas Nabot, el cos principal del qual data del segle XIX.

Una relació de masos de l'any 1860

L'any 1860 es va publicar un nomenclàtor oficial de nuclis habitats i d'edificis aïllats de tot l'estat. Pel que fa a Vilanant, la llista és interessant per comprovar la importància que aleshores tenia el poblament dispers en el nostre terme. Cal advertir que els molins aquí citats els tractem en un capítol a part, i que Coquells és definit com a entitat de població i per tant no s'esmenta el nom dels seus masos. Tot i això ens informa que el formaven cinc edificis. Vegem tot aquest llistat pel que fa a Vilanant.

“Casa Almar
Casa Civecas
Casa Cluquella
Casa Garriga

Casa Guilla
Casa Molar
Casa Nabot
Casa Piferrer
Casas Roch
Casa Rodeja
Casas Novas (Arrabal)
Casa Tarascó
Casot (El)
Mas Junquer
Mas Nou
Mas Palau
Mas Patiràs
Mas Pau o Canela
Mas de Rodella
Molí de Polit
Molí de Rodella
Riba (La)
San Jaime (capilla)
Vehinat de Coquells (caserío).
Vilanant (lugar)”

MOLINS I TRULLS

23

*Molí d'en Nabot, situat
vora el riu Manol.*

62

Les referències més reculades sobre l'existència de molins de farina al poble són del segle XI. L'any 1092, un personatge anomenat Bernat Guillem féu donació al monestir de Vilabertran d'uns immobles situats a Vilanant, entre els quals hi havia un molí prop del riu Manol. Pocs anys més tard, el 1114, Roland de Soler, senyor del castell de Soler, retornà a l'esmentat monestir, entre d'altres coses, el molí de Tan Bous de Vilanant. Sembla segur que aquest molí i el del document anterior són el mateix. Disposem de notícies més continuades i precises a partir dels primers anys del segle XVII. Fa molts anys que s'ha perdut definitivament aquesta indústria, però ens queda constància documental i la

memòria popular dels següents molins que existiren a la riba de l'esmentat riu:

El molí d'en Rodeja és situat prop del mas del mateix nom. Actualment és enrunat, però a principi de segle era habitat per masovers, tot i que el molí ja feia temps que havia perdut la seva primitiva funció. Aquesta petita indústria ja existia l'any 1620. En aquella data, Francesc Rodeja arrendà la casa del molí a Miquel Casadevall, treballador de Serinyà. El lloguer comprenia "tot lo sostre de dalt, ço és una cambra i cuina y trastero de dalt", és a dir, el propietari arrendava la part destinada a habitació del moliner i es reservava per al seu ús particular una cambra fosca situada prop de la bassa i les

estances de baix, en les quals hi havia la part destinada a la fabricació de farina.

El molí d'en Nabot va ser construït l'any 1638. En aquella data, Miquel Poch, negociant de Vilanant, actuant com a representant de Miquel Salvà i Vallgornera, senyor del poble, autoritzà Martirià Nabot a edificar un molí al riberal del Manol en el lloc que ell volgués, amb l'única condició que la resclosa que s'havia de fer per prendre l'aigua estigués situada aigües avall del molí d'en Polit. El propietari havia de reconèixer la jurisdicció del baró sobre el nou edifici, pel qual no havia de pagar cap cens si l'edificava abans de cinc anys.

Si el construïa fora d'aquest termini hauria de pagar un cens anual d'un pollastre. A canvi d'aquest permís, l'adjudicatari hagué de pagar dotze lliures.

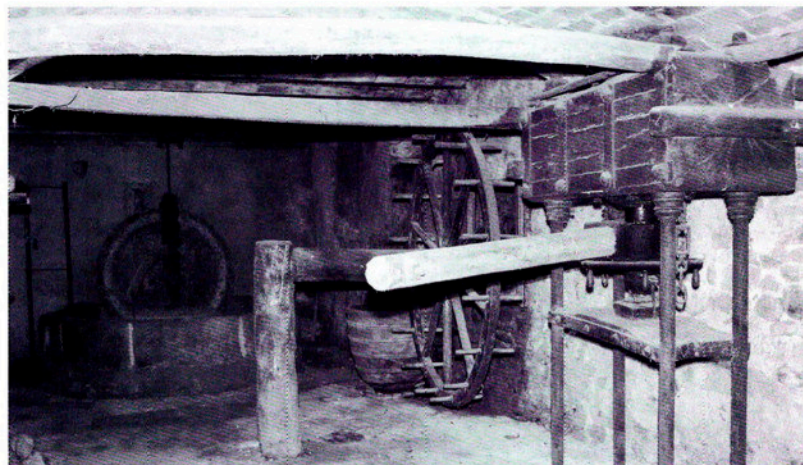
El molí d'en Polit el trobem citat a partir de l'any 1630. Era situat prop del nucli del poble i de la confluència del Manol amb el rec de Palau. En els documents del segle XVII i XVIII que l'esmenten figura com a propietat d'una família de moliners de cognom Joher. És possible que existís molt abans, i que els primitius titulars es diguessin Polit. El primer esment és de l'any 1630, en què s'esmenta de passada un camí que menava a aquest molí, que en aquells moments era de Joan Joer, moliner. L'any 1729 és citat com a "molí den Joher, àlies Polit". Era propietat de Margarida Joher i Ballart, i el

El trull d'en Costa.

tenia en usdefruit el seu marit, Baldiri Ballart. El molí d'en Tarascó no l'hem trobat citat en cap document antic. És possible que sigui algun dels que hen esmentat amb un altre nom.

Pel que fa als trulls, eren més abundants que els molins, atès que la producció d'olives durant molts anys fou la més important del terme, de manera que qualsevol propietari mitjà tenia trull propi, situat, generalment,

Trulls d'oli de tracció animal existents a Vilanant a principi del segle XX

En els masos:
Mas Almà, mas Pujades,
mas Genover, mas Guilla,
mas Rodeja, mas Nabot
Dins el poble:
Can Quaresma, can Fuster,
cal Sastre, can Pere Ferrer,
can Prats

Trulls de tracció mecànica muntats en els anys 1946-47

Trull d'en Clarà
(dels germans Bosh)
Trull d'en Costa
(de Pere Borrat)

als baixos de casa seva. Quan era l'època de premsar les olives, les aigües del recs i torrent que servien de clavegueres d'aquests trulls baixaven negres de les restes de les pinyolades que s'hi abocaven. Hem inclòs en un requadre a part la relació de trulls existents al poble al llarg d'aquest segle. Actualment no en resta cap en actiu.

Trull d'en Nabot. Malgrat que fa temps que no s'utilitza es conserva en perfecte estat.

TARAVAUS

24

*Vista parcial de la
plaça de Taravaus.*

64

El poble de Taravaus fou el cap d'un municipi independent fins l'any 1969, en què, a causa del reduït nombre d'habitants, fou incorporat al de Navata. Recentment, per voluntat dels seus veïns s'ha segregat d'aquest darrer municipi per incorporar-se al de Vilanant, molt més proper i tradicionalment amb més nexes de relació. Malgrat aquesta vinculació, Vilanant i Taravaus han format part gairebé sempre de diferents jurisdiccions al llarg dels segles, i això ha fet que la història de les dues poblacions presenti poques característiques comunes.

El petit nucli urbà del poble es troba situat prop del marge dret del Manol i enfront del de

Vilanant, que és a la riba oposada però més allunyat del riu. Aquesta minsa concentració de masies està presidida per l'església parroquial. La resta del poblament es reparteix en diversos masos dispersos per tot el territori de l'antic terme.

Taravaus apareix esmentat en els documents més antics amb el nom de Cacavaç. L'any 964 Sonifred, comte de Besalú, féu donació al seu germà Fredeló d'un alou situat en els termes de Navata i de Cacavaç. Aquesta finca, que devia ser de grans proporcions comprenia cases, casals, corts, horts, hortells i terres cultivades.

La parròquia de Sant Martí de Taravaus apareix citada per

primer cop l'any 1124 en el testament d'un tal Bernat Otó, el qual deixà una almoïna a l'església de Sant Martí de Taravaus. Tornem a trobar-la esmentada l'any 1138 en el testament d'un personatge anomenat Arnau de Pujols, de Pontós, el qual llegà a l'església de Santa Maria de Pols (Ordís) un alou anomenat de Pujols, situat a la parròquia de Sant Martí de *Cacavacio*. L'any 1193 un noble que es deia Ramon de Vilafant, la seva esposa Dolça i els seus fills Ramon i Arnau donaren a Santa Maria de Besalú el mas Freixeneda, situat a la parròquia de *Cachavals*, els

homes i les dones del mas de Fossar i un clos situat davant de l'església de Sant Martí.

Consta que el poble l'any 1290 estava sota el domini directe del rei, i apareix citat entre les altres poblacions reials de la comarca en el document de constitució de la batllia de Figueres. Segons el fogatge efectuat vers l'any 1365, Taravaus tenia 13 focs o llars, uns 52 habitants. El 1497, el nombre de focs havia baixat a 10. A principi del segle XVIII havia pujat a 25 focs, un centenar d'habitants. El cens oficial de l'any 1857 ens dona la xifra de 176 habitants, la més elevada que hem enregistrat. L'any 1960, quan encara era municipi independent, n'hi havia 101. Les darreres dades que tenim

són del 1981, en què el nombre de taravauencs era de 49.

L'edifici més notable del poble és l'església parroquial dedicada a Sant Martí. L'edifici actual va ser consagrat l'any 1321, i és d'estil romànic tardà. És d'una nau coberta amb volta apuntada i un absis de planta semicircular. La portada és llisa, i presenta quatre arcs de mig punt en degradació. En la visita pastoral efectuada pel bisbe de Girona l'any 1436 consta que només hi havia dos altars: el major, dedicat a Sant Martí, i el de Santa Maria. Tres-cents anys més tard, l'any 1731, el nombre d'altars havia augmentat considerablement, car hi havia el major, del Roser, de Sant Ramon, del Sant Crist i de Santa Maria Antiga i Sant Isidre.

Església parroquial de Taravaus. L'edifici actual data de l'any 1321.

65

Acabarem aquestes línies dedicades a aquest poble fent esment als dos grans masos fortificats anomenats ca l'Arrufat i can Frigola, que es troben vora el camí que comunica aquest lloc amb la carretera d'Olot. Presenten sengles torres fortificades del segle XVI, que són els edificis més alts de la contrada.

Torre de ca l'Arrufat, gran masia fortificada del segle XVI.

LA GARRIGA

25

66

La Garriga és un extens paratge repartit entre els termes municipals d'Avinyonet de Puigventós, Llers i Vilanant, que ocupa la vessant sud de la petita serralada de turons que separa les conques de la Muga i del Manol. La part corresponent a Vilanant, que serà la que nosaltres tractarem en el present capítol, se situa a l'angle nord-est del territori municipal, principalment al nord del Rissec. El paisatge és sec i pedregós, dominat pel garric i pels matolls. Hi ha restes de parets i cabanes de pedra seca com a testimoni del curt període de poc menys de cent-cinquanta anys en què aquestes terres foren conreades.

Un dels dos olivars que encara es treballen a la Garriga.

Formen part de la Garriga el següents grups: els Vellaires, les Placetes, els Ovells, els Clots, Coma Forcada, la Devesa i el vesant del Rissec. Són un total de 126 finques.

Durant segles, la Garriga de Vilanant fou una extensa zona erma propietat del senyor del castell del poble, i que només s'utilitzava per pasturar els ramats autoritzats. L'any 1643, el castell i les terres del baró foren arrendades a un particular. Entre les clàusules del contracte n'hi havia una que establia que l'arrendatari podia tenir cabrits pasturant a la Garriga.

Aquestes terres varen començar a ser artigades dins el primer quart del segle XIX. La manera

en què foren adjudicades als diferents conreadors no està gens clara. L'any 1864, el duc d'Híxar i marquès de Vilanant pretenia recuperar les terres de la Garriga que havien estat dividides en diferents lots i eren treballades pels diversos usufructuaris de la vila i de poblacions veïnes com si fossin de la seva propietat. Davant les pretensions del marquès, l'ajuntament obrí un expedient on es demanava als diferents pretesos propietaris els títols pels quals tenien les seves finques. Cap d'aquestes

persones no aportà cap document que certifiqués que les terres que conreaven a la Garriga fossin seves. Només manifestaren el record i la tradició familiar per la qual feien ús d'aquells immobles des de feia uns cinquanta anys, és a dir, a l'entorn de la fi de la Guerra del Francès (cap a 1814).

Els afectats es reuniren i formaren una societat per fer front conjuntament a la possible demanda judicial del marquès. No sabem quin va ser el desenllaç d'aquest afer. És possible que no s'arribés a presentar la querrela per part de l'aristòcrata o bé que les dues parts arribessin a un acord. El

cert és que els usufructuaris aconseguiren finalment títols de propietat de les terres.

En el moment de transformar aquells terrenys pedregosos en terres conreades, es treien les pedres i amb aquestes es marcaven els límits de la finca amb unes grans parets i, en cas que el terreny tingués molt pendent es feien feixes per a trencar l'aigua i que no s'escorregués la terra. Es diu que quan s'arrencaven les garrigues els camperols es venien les escorces per fer tints, i d'aquí anaven treient el jornal per viure. Els vells explicaven a la vora del foc que quan arrencaven la primera terra verge de la finca

tiraven un tall de pa uns passos més endavant i fins que no hi arribaven no reposaven ni tastaven ni bevien res.

La majoria de finques tenien la seva barraca de pedra amb un interior semblant a un forn de calç. Per la part de fora podia tenir l'alçada de dos o tres pisos. Quan la garriga es treballava era com un immens jardí ple de camins de carros per poder anar d'una finca a una altra. Cada camp tenia la seva entrada oberta en les parets de pedra seca.

En un principi es van plantar oliveres al voltant de les finques i en el centre hi havia vinyes, però en arribar la plaga de la fil·loxera (a partir del 1879), es varen haver de plantar oliveres en tota la finca. Però a l'any 1956 va venir una onada de fred que va congelar totes les oliveres. A partir d'aquesta data només varen sobreviure tres finques, que quedaren com a record. Ara tota la resta són erms plens de bardisses, amb les pedres i barraques abandonades. Malgrat tot, no deixa de ser un paisatge bell i interessant.

*Barraca típica
d'aquesta contrada.*

RIUS, RIEROLS I FONTS

26

Passera de la ribera de Cistella durant una romeria a Sant Jaume dels Solers, en els anys 50.

68

Vilanant compta amb un seguit d'elements hidrològics que li proporcionen una relativa abundància d'aigua. Han estat una font de riquesa i han propiciat un poblament dispers, regularment repartit per gairebé tot el territori del terme.

El Manol és l'únic corrent d'aigua del municipi que té la consideració de riu. Neix al vessant nord de la muntanya de la Mare de Déu del Mont, i passa pels termes de Cabanelles, Lladó i Navata. Entra al nostre municipi per la resclosa d'en Rodeja. Amb la recent incorporació de l'antic municipi de Taravaus, el riu, que abans en alguns punts servia de límit entre municipis, actualment travessa

de ple pel nostre terme. Posteriorment continua pels termes d'Avinyonet, Vilafant, el Far, Figueres i Peralada el seu camí vers la confluència amb el riu Muga, davant el poble de Vilanova de la Muga.

El Rissec neix al terme de Terrades, i travessa l'extrem nord-est del de Vilanant en l'indret anomenat la Garriga. Desguassa al Manol davant del poble d'Avinyonet.

La riera del mas Palau es forma dins el territori municipal, entre el mas Genover i la serra de Coll

de Jou. Passa pels masos Rodella i Tarascó i es barreja amb el Manol al camí de Taravaus.

La riera de Cistella neix dins el terme del poble veí del mateix nom. Entra dins el territori de Vilanant a l'alçada del mas Guilla. Passa prop del masos Jonquer i Alegret, i desemboca al Manol sobre la resclosa de can Nabot.

El rec Merdal, també conegut amb el nom de rec d'en Xoxa, neix sota el mas Almà. Passa prop del nucli del poble i es

refon amb el rec de Palau. Hom diu que el nom d'aquest rec és degut als residus de premsar les olives que arrossegava en l'època de fer l'oli ja que recollia les aigües negres de tots els trulls del lloc.

Les fonts que hom pot trobar al territori de Vilanant són les de: L'horta de n'Almà, situada al vessant del Rissec.

La Teula. Es troba a 200 metres de l'anterior.

Les Guixeres. A 500 metres de l'anterior. Hom atribueix a les seves aigües propietats medicinals.

Sant Joan. És als horts del mas Genovés.

L'Almà. Al pont de la carretera de Cistella, prop del nucli del poble.

El Dimoni. Situada sota el revolt de can Claveguera del camí que va al mas Pujades.

Font del mas Jonquer amb taula per a fer berenades.

La Viola. Es troba al vessant del rec del mas Nou.

El mas Jonquer. Sota d'aquesta masia.

El molí d'en Rodeja. A la falda del Manol, sota d'aquest antic molí.

D'en Nabot. Al paratge conegut amb aquest nom. És situada en un bosquet que compta amb dues alzines bessones catalogades per la Generalitat com a arbres monumentals. En aquest indret es fa anualment un aplec en honor de la Mare de Déu del Carme.

La Riba. A 100 metres del mas de la Riba.

La Fàbrega. Al territori del mateix nom.

Font del mas Nabot, en un bosquet on hi ha alguns arbres monumentals.

En el present capítol intentarem resumir la riquesa de noms de lloc que s'han emprat i que encara s'utilitzen per identificar els diferents indrets del territori de Vilanant. A través de la consulta de velles escriptures notariales hem pogut aplegar una considerable quantitat de topònims. No n'ha perdurat l'ús fins els nostres dies, i la majoria avui s'han perdut definitivament. Unes poques d'aquestes denominacions ha arribat ben vives fins a nosaltres. Finalment, n'hi d'altres que no hem trobat en la documentació antiga i en canvi avui tenen plena vigència.

Vegem tot seguit una relació de topònims actuals. En alguns hem indicat entre parèntesi la data més reculada en què hem trobat el nom esmentat:

Baga de l'Illa. Territori situat entre el mas Genover i el límit amb el terme de Terrades.

Cal Roig. Turó sobre les comes de l'Almà.

Canela, La. Sobre els riu Manol, a l'entorn del mas del mateix nom.

Cardenals. Indret també anomenat Figuerols. Actualment són terres del mas Genover.

Claper del Rei. Lloc situat sobre la font de les Guixeres.

Clot del Gavatx. És darrera el mas Genover. Hom diu que aquí deixava el seu cavall el capítost carlí vilanenc anomenat el Gavatx quan anava al poble per atemorir els seus paisans.

Coll de Jou. Petita serralada de turons que separa el terme del de Cistella.

Creu de l'Oratori (1662). Lloc també anomenat Pedró, situat a l'entrada del nucli del poble pel carrer de Figueres.

Creu de l'Olivar (1607). Creu de pedra a tocar la carretera de Cistella, i que dona nom a la contrada més propera.

Devesa, La. És una de les partides de l'extens territori anomenat la Garriga.

Estapé, L'. Terrenys situats davant del mas Gelat.

Fàbrega, Horts de la (1382). Són a tocar el rec de

Vessants del Rissec a la Garriga amb parets de pedra seca que vorejaven els camps que avui són abandonats.

Palau a l'entorn del lloc on hi hagué una farga a l'època medieval.

Faldes del Rissec. Part de la Garriga situada al vessant d'aquest rierol.

Font Bona. Territori situat prop de la creu de l'olivar en direcció a Taravaus.

Formiguera, Coma (1608). Al lloc on avui hi ha el dipòsit de l'aigua.

Llimell, Torrent de (1684). És un afluent del Rissec. Dóna nom a les terres circumdants.

Niu dels Corbs. Indret de la Garriga al revolt del Rissec, prop del claper del Rei.

Ovells, Els. És una de les quatre parts en què es divideix la Garriga.

Peces de can Pujades. Situats a l'estany d'en Pujades

Peces de l'Almar. Són al marge esquerre del Rissec.

Pla del Cementiri. Prop del nucli urbà a tocar el fossar.

Pla d'en Tarascó. S'estén entre els masos Tarascó i Mitgeres, aquest darrer dins l'antic terme de Taravaus.

Plans d'en Genover. Territori comprès entre els

masos Genovès i Molar, el segon és dins el terme de Llers.

Regasol (1340). És el nom d'un petit torrent que neix sota el mas Pujades i és afluent del rec de Palau. La denominació també s'aplica a les terres immediates.

Tinyós, Puig (1382). Petit pujol situat prop del mas Piferrer

Tribana, La. Nom amb què és conegut el pla que hi ha entre el veïnat de les Cases noves i el límit amb el terme d'Avinyonet.

Vellaires, Els. Denominació que es dona a una part del paratge de la Garriga.

A part dels topònims que acabem de veure que es mantenen actualment en ús, hem trobat esmentats en els documents antics un seguit de noms de llocs que avui són completament oblidats. Malgrat que avui no estiguin vigents, és interessant la seva recopilació i estudi, ja que ens aporten un seguit d'informació indirecta sobre les característiques d'un terreny, fauna, flora, tipus de conreus, noms de propietaris, antigues construccions, etc. Només una petita part d'aquests llocs s'ha pogut localitzar d'una manera aproximada gràcies a les dades que ens aporten els

Prat de can Pujades amb la muntanya de la Mare de Déu del Mont al fons.

mateixos documents. Vegem a continuació una relació d'aquests llocs d'ubicació segura amb indicació de la data més reculada amb què els hem trobat citats.

Bruguera, Pla de la (1607). Al sector de la riera de Cistella.

Clos del Colomer (1607). Era prop del mas Tarascó.

Comes, Les (1382). En un lloc inconcret a l'entorn del camí de Cistella.

Font Bona (1614). Al camí de Lladó.

Fontanella (1607). Prop de camí de Lladó a Figueres.

Manol (1606). Amb aquest nom o el de la Riera s'esmentava com un veïnat el conjunt de masos dispersos que hi ha en el sector riera de Cistella-riu Manol.

Pasqual, Closes d'en (1614). Al sector del camí de Cistella.

Prats, Camp dels (1615). Al camí del mas Jonquer.

Pujolar (1273). Prop del reliquer o pedró, actualment a l'entrada al poble pel carrer de Figueres.

Quintana d'Amunt (1612). A tocar el rec Merdal o torrent de Rimerda, segons els documents de l'època.

Finalment farem un repàs a les denominacions històriques d'indrets del terme que no han perdurat fins avui i de les quals desconexim la localització:

Arenola (1382)

Argiles, Les (1382)

Bena, puig de la (1684)

Bogatells (1382)

Cabana, La (1382)

Cacabassa (1634)

Caritat, "Sa" (1382)

Clot de Déu (1382)

Clos d'en Gibert (1606)

Comella (1340)

Desgotall (1382)

Eres, Les (1382)

Feixes, Les (1382)

Forn (1340)

Gotall (1582)

Llobató (1340)

Mal Pas, Rec del (1609)

Martell (o Serres, 1609)

Murull (1607)

Nicolau (1608)

Olivar Gran (1607)

Prat Segur (1613)

Pujol, El (1382)

Riba, Pla de la (1606)

Roadores (1607)

Trilla, La (1608)

Vinyoles (1382)

EVOLUCIÓ DE LA PRODUCCIÓ AGRÀRIA

27

Escena de la batuda a principi de segle.

72

Les estadístiques més reculades que coneixem sobre la producció agrària són de la segona meitat del segle XIX. Amb anterioritat a aquesta data només hem trobat el testimoni d'un document datat l'any 1640, relacionat amb plets que mantenien els veïns del poble amb el baró, on es posa de manifest que la principal collita del poble era la de les olives.

Les primeres dades oficials que coneixem són de l'any 1865, i són donades amb faneques i roves, que són unes mesures de volum de valor molt variable segons els llocs, i que eren molt poc emprades a la comarca. Per tant, no hem pogut traslladar aquestes dades a paràmetres

actuals. També s'observa un sospitós arrodoniment de les xifres, que deuen ser més aproximades que reals. Segons aquest document s'hi produïen 1.000 faneques de blat, 100 de sègol, 220 de civada, 100 d'ordi i 50 de blat de moro pel que fa als cereals. La producció de vi era de 2.500 roves i la d'oli de 4.000. Pel que fa a la producció de gra, era del tot insuficient per cobrir les necessitats del poble. En canvi hi havia un excedent de 1.500 roves de vi i de 3.400 d'oli, que es devien comercialitzar fora de la població.

Les estadístiques corresponents a l'any 1935 reflecteixen uns certs canvis. En aquesta ocasió en comptes de la producció es mesura el nombre d'hectàrees

que ocupava cada conreu: l'olivar 300, blat 200, vinya en producció 50, civada 15, patates 15, ordi 12, naps per al bestiar 8, faves 8, veces 4, cebes 4, vinya nova 4 i alls 3. En aquest recompte la producció de cereals guanya terreny respecte a la de l'olivar, si bé no l'arriba a superar. La vinya estava en davallada, sens dubte a causa de la crisi de la fil·loxera del darrer quart del segle XIX. Tanmateix, hi havia quatre hectàrees de recent plantació, mentre que d'olivar novell no n'hi havia cap. Sens dubte la producció d'oli devia haver baixat respecte a les primeres dades que hem vist.

Un dels autors del present llibre va fer un recompte, l'any 1950, del total d'oliveres que hi havia en aquells moments en el territori del municipi finca per finca. El resultat d'aquest cens va ser de 28.859 arbres, que estaven distribuïts d'una manera molt desigual: anaven d'un olivet de 539 plantes, situat a les rodalies del mas Genover, a oliveres aïllades plantades als marges de camps i vinyes. Gran part d'aquestes oliveres es veieren afectades l'any 1956 per l'onada de fred que matà molts arbres i deixà ermes moltes terres del terme. Les darreres dades que disposem són de l'any 1999. Han estat fetes pel departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat, i no tenen en compte la part de territori del que fou terme de Taravaus. De les 1.230 hectàrees de l'antic terme

Sega de la userda amb una segadora de tracció animal.

municipal de Vilanant, 1.189 són de secà i 41 de regadiu. D'aquestes terres, 490 hectàrees, un 40 %, són de conreus; 109, un 9 %, de prats i pastures; 517, un 42 %, de boscos; i 114, un 9 %, d'ermes. De les 490 hectàrees cultivades 311, un 63,5 %, són de cereals de gra; 56 d'oliveres,

un 11,5 %; 46, un 9 %, de guarets i de terrenys que no són dedicats permanentment a un mateix conreu; 28, un 5,5 % de farratges; i 2, un 0,5 % d'hortalisses.

La situació actual és de reducció de la superfície conreada respecte a èpoques anteriors, poca implantació dels nous conreus subvencionats per les administracions i pèrdua de pes dins l'economia local a favor d'altres activitats, sobretot la ramaderia.

Descans en la sega del blat amb una màquina de rampi en els anys 60.

ELS CAÇADORS

28

74

Al terme de Vilanant hom hi podia trobar sempre tota mena de caça, i amb abundància. A la Garriga abundaven les perdius, les quals, quan eren escopetejades, es refugiaven als garrigals que l'envolten. A l'hivern, amb la gran quantitat d'olives que hi havia, era un anar i venir de tords. Anaven a beure al Rissac i a menjar a dalt les oliveres. Els dies en què feia tramontana al vespre anaven a jòc (a dormir) a les pinedes dels Gavatxs, al mas Genover i la Baga de l'Illa. Els caçadors anaven des de Vilanant a la Joc a peu cap a Can Genover.

Les planes dels camps que envolten el poble eren molt bones per a les llebres, conills,

Foto de principi de segle del noi Tano, caçador d'anomenada, amb la seva esposa.

perdius i tota mena d'ocells, i els boscos, tan grans com el d'en Nabot, Rodeja, mas Junquer, Serra de Coll de Jou, mas Genover, mas Pujades, mas Almà, etc, eren plens de tudons, gaigs, tórtoras i tota mena d'espècies.

El 17 de gener, diada de Sant Antoni Abat, tots els homes caçadors i els que no ho eren tenien el costum d'anar a la Font de l'Illa a fer un dinar a

base de tords a l'ast i algun conill, dinar que es feia amb molta germanor. A partir dels anys 1945-46 es va anar perdent aquest bonic costum.

Un dels caçadors més famosos havia estat en Josep Vicens Batlle (Noi Tano) fill de Lladó, casat amb la Maria Dachs Vellvila, de Vilanant. La seva dona anava a França a vendre la caça, ja que la pagaven a més bon preu. Hi ha dues

anècdotes del Noi Tano. Quan sentia algun tret ja es posava nerviós per no poder ser-hi, i si estava treballant amb el seu sogre, li deia: "Sentiu, sogre, algun vagabund?"

S'anomenaven vagabunds les persones que caçaven els dies feiners. En una altra ocasió, quan el Noi Tano tornava al vespre de celebrar el dinar de Sant Antoni, devia haver begut més del compte i anava acompanyat d'alguns amics perquè no caigués. De sobte, els gossos van bordar un conill. El noi Tano va demanar el seu fusell i del primer tret va matar el conill. Els seus acompanyants es preguntaven

com podia ser que de tan fosc veïés l'animal. El noi Tano els va dir que des del punt de mira del fusell aquell conill li semblava un vedell.

D'altres caçadors locals llegendaris foren en Prim Piferrer, i en Jan de les Perdius. En Prim deia als seus companys caçadors que ell, entre tret i tret d'aquestes escopetes modernes, referint-se a les centrals de cartutxos, podria fer un cigarret, ja que les de pistó necessitaven cinc minuts per ser carregades. Malauradament amb la pesta dels conills (mixomatosi) s'ha acabat gran part de la caça.

En una reunió amb la majoria dels propietaris del terme s'acordà fer un acotat de cacera municipal. En va ser nomenat president Diego Grecia, el 6 d'octubre de 1973. El 24 de setembre de 1977, amb la majoria de vots, sortí elegit com a president Antonio Garrido. I el 12 de març de 1988, en votació general, s'elegí com a president Josep Puignau Mas.

Ara la majoria dels caçadors es dediquen al senglar, ja que d'altres espècies n'hi ha poques. La colla està bastant ben organitzada. El matí es fa una reunió per decidir on aniran. Es distribueixen les parades, i al migdia fan un dinar de germanor amb carn a la brasa, cava i cigar. Fan tan bona cara si maten com si no. També acostumen a fer alguna arrossada, alguna cargolada, etc. I al final de la temporada fan un dinar al bosquet d'En Nabot per a tots els que han anat a caçar el senglar.

*Caçadors actuals
amb un senglar abatut.*

EL FUTBOL

29

L'equip de futbol de la temporada 45-46.

76

La primera referència que tenim sobre la pràctica del futbol a Vilanant és de l'any 1926. Quan tot just s'havien inaugurat les escoles actuals, el pati era utilitzat per alumnes del centre i pel jovent del poble per jugar a aquest esport. L'exercici d'aquest joc molestava les nenes, perquè els futbolistes incipients manllevaven tot l'espai i fins i tot dificultaven el pas. Aquesta situació féu que la mestra presentés una instància a l'ajuntament demanant que fos prohibida dins el recinte escolar la pràctica "del futbol ese".

El poble no comptà amb cap equip organitzat, equipat i participant en competicions fins l'any 1943, en què uns quants nois molt afeccionats al futbol

decidiren organitzar un equip. Varen pagar entre tots la compra d'onze mallots amb els colors del Barça, i una pilota. Val a dir que a la comarca encara no hi havia gaires equips d'aquestes característiques. Els desplaçaments s'havien de fer en bicicleta. Es va habilitar com a primer camp un erm que els deixà la família Cots davant el seu mas, anomenat Can Tarascó. Era molt gran i ple d'erba.

Els jugadors del nou club aconseguiren molts bons resultats en els seus partits i aquest èxit va fer que molta gent de totes les edats els seguis en els seus desplaçaments, i es van començar a organitzar viatges

en autocar. Els entrenaments s'havien de fer al vespre en plegar de treballar. També ho feien alguna estona els diumenges al matí, abans dels partits. Un cop acabat s'havia de marcar el camp per a la competició.

Els primers partits es varen jugar amb espartenyas catalanes. Més tard ja es varen comprar sabates i les defenses. En certa ocasió, quan un dels autors d'aquest llibre estava "fent el soldat" a Barcelona, va entrar a una botiga d'esports que tenia un davanter centre del

Barça, en Marià Martín, a la plaça Urquinaona, i li va comentar que érem un equip d'afezionats amb poc pressupost i que portàvem els colors del Barça. En demanar-li quant costarien mitjons i mitges per a tot l'equip, es veu que el comentari el commogué i els hi va regalar.

La temporada 1944-45 es varen jugar 52 partits amistosos. 50 van acabar en victòria per al Vilanant. Els dos restants van acabar en empat i en derrota: una temporada exitosa. En una ocasió, en un desplaçament a Sant Jaume de Llierca, on hi havia jugadors d'Olot i també hi havia el porter Sorribes, del Girona, el públic deia que el nostre equip semblava el San

Lorenzo de Almagro i no el Vilanant.

Entre els equips contrincants cal esmentar els de Cistella, Avinyonet de Puigventós, Borrassà, Terrades, Navata, Lladó, Crespià, Tortellà, Sant Jaume de Llierca, Cadaqués, Vilanova de la Muga, Vilamalla, Orfes, Bàscara, els Juvenils del Figueres, Santa Eulàlia, i d'altres.

Els propietaris del Mas Tarascó els varen donar el camp anomenat de l'Estapé, que encara era més a la vora del poble.

Era més dolent que l'anterior. Calgué tallar unes alzines i treure les pedres i arrendar un tros de camp del costat per

Botes de futbol del primer equip local. Eren molt més rígides que les actuals.

77

engrandir-lo. Havíem de pagar una càrrega de raïms a l'any, ja que es tractava d'una vinya.

Quan aquests jugadors s'anaren fent grans i el jovent que venia tot darrera no tenia el mateix entusiasme, l'equip i el club desaparegueren. Encara avui es poden veure les porteries abandonades i rovellades com a únic record d'aquell equip.

L'últim equip local, l'any 1960.

LES ASSOCIACIONS

30

78

Durant la segona meitat del segle XIX, sorgiren en diverses poblacions de les nostres comarques unes entitats que tenien per finalitat donar assistència als seus associats en cas de malaltia, i que eren anomenades de socors mutu. En molts aspectes aquestes societats oferien als seus membres les mateixes prestacions que avui corresponen a la Segurat Social. Cadascuna d'aquestes institucions tenia un sant patró, un penó o estendard propi que solia estar present en els actes religiosos i cívics, i els seus membres solien assistir-hi portant una insígnia que els identificués. També es formaren altres entitats de tipus recreatiu. Tenien cafè i local d'esbarjo on

s'organitzaven balls, als quals anaven els socis; feien actes propis durant les festes majors i en alguns casos fins i tot organitzaven tota la festa patronal del poble.

A Vilanant, hem trobat constància documental de l'existència de les següents societats:

Possible associació de nom desconegut. El 16 de març del

1864 uns veïns de Vilanant s'adreçaren al governador de Girona demanant permís per auxiliar-se mútuament. La petició fou acceptada però no sabem si s'arribaren a construir com a entitat.

Associació de Caritat Recíproca. Fou fundada l'any 1870 i en foren socis la majoria de veïns del poble. Foren escollits com a patrons Sant

17 AGOSTO DE 1920

RECUERDO
del
quinquagésimo aniversario
de la
Asociación
CARIDAD RECÍPROCA
entre
Vecinos y Residentes
del
Pueblo de Vilanant,
bajo la invocación de
San Sebastián y San Roque.
Fundada el año 1870
por
Don JUAN NABOT Y ALMAR
q. e. p. d.
□ □
A. M. D. G.

Fulletó de l'associació de Caritat Recíproca editat amb motiu del cinquantenari de l'entitat.

Sebastià i de Sant Roc. A l'arxiu municipal es conserva un reglament d'aquesta entitat, un penó amb lletres brodades amb fil d'or i una imatge de Sant Roc.

La Unió Cristiana. Era de socors mutus. Va constituir-se l'any 1903. A part dels veïns de Vilanant podien ser-ne socis gent d'altres poblacions. Estava sota el patronatge del Sagrat Cor de Jesús. Tenia la seva seu en el domicili particular de Pere Piferrer, que era un dels socis fundadors, situat al carrer de Lladó, nº 13.

Agrupació Jovenívola. Era de tipus recreatiu. No sabem la

Penó de l'associació de caritat recíproca conservat a l'església.

una barberia, una espadnyeria i un estanc. Els espais destinats als negocis particulars del propietari i els destinats a les activitats pròpies de l'entitat estaven clarament delimitats. El dia que fou inaugurat el nou local va ser recordat durant molt de temps perquè va ploure tot el dia i els assistents varen quedar tots enfangats, ja que aleshores el terra no estava encara enrajolat.

Portada del reglament de l'Aurora Vilanenca.

data de constitució. Només l'hem trobada esmentada en un document de l'any 1913. Sembla que tenien com a patró Sant Isidre, car organitzaven una festa per la diada d'aquest sant. Tenien local social propi, on organitzaven balls

L'Aurora Vilanenca. Va ser fundada l'any 1916. Tenia com a finalitat l'organització de festes, espectacles recreatius i actes culturals. Tenien la seva seu en un cafè que obria diàriament, i sala de ball en un local que els deixava en Joan Piferrer, conegut com l'Avi Sereno, el qual tenia en aquell mateix lloc

L'any 1931, els socis compraren el local a Joan Piferrer. A partir d'aleshores la junta de l'entitat era l'encarregada de nomenar l'adjudicatari del cafè. Les begudes eren comprades per la junta i controlaven les vendes per mitjà de cupons. Aquest sistema va durar fins fa pocs anys, quan l'ajuntament se'n va fer càrrec i pagava un tant fix a l'expenedor del cafè.

Actualment aquesta societat està dissolta i els actes culturals i recreatius els organitza una comissió d'esbarjo amb el suport de l'ajuntament.

FESTES TRADICIONALS

31

*Sardanes a la plaça
cap als anys quaranta.*

80

Els pobles de l'Alt Empordà han estat poc afortunats a l'hora de conservar manifestacions festives locals de caràcter popular que siguin específiques de cadascun dels seus municipis. Gairebé totes les celebracions en aquest apartat es redueixen a les festes majors amb el programa d'actes idèntic, sense amb prou feines cap variació d'una població a l'altra.

Vilanant no és cap excepció, si mirem el programa d'actes de la festa major d'agost de l'any 1919 (el més antic que hem tingut ocasió de consultar). Malgrat aquesta uniformitat, encara s'esmenten alguns actes i balls tradicionals que avui malauradament han

desaparegut. La festa començava el dia 15 al matí amb una cercavila amb l'orquestra la Principal de Peralada, la qual amenitza la resta d'actes programats; missa amb acompanyament d'orquestra, sardanes a la plaça Major. El dinar es devia fer molt més d'hora del que se sol fer avui, ja que els actes de la tarda començaven a tres quarts i cinc de tres, amb un concert al saló de l'Agrupació Jovenívola, i continuaven amb ball de Confits i de l'"Agarrillo"; sardanes a la plaça Major; concert a l'esmentada sala; i finalment es repetien els balls citats. L'endemà, dia 16, se seguia el mateix programa del dia anterior. En aquest programa escrit a mà hi ha una

nota on els membres del consistori, pel que sembla d'ideologia republicana, manifesten els seus dubtes sobre si el rector els convidaria oficialment a les misses.

El ball de Confits sembla que s'anomenava així perquè l'home regalava confits a la seva compaya de ball. En algunes parts de l'Empordà també s'anomenaven ball de Confits els enfrontaments que tenien lloc en algunes

celebracions festives concretes en els quals els participants es llençaven mútuament confits. En aquest segon cas, l'acte, de ball, només tenia el nom. Sembla que a Vilanant, en aquest cas, tingué lloc aquest ball de la primera de les maneres exposades.

Molt més interessants són les dades que ens aporta el programa d'actes de la festa de Sant Isidre del mateix any, que tingué lloc el 15 i 16 del mes de maig. En aquella edició coincidí amb la inauguració del local de l'Agrupació Jovenívola, i possiblement fou més lluïda del que era habitual.

Els actes també estigueren amenitzats per la cobla la Principal de Peralada i començaren el dia 15 a les nou del matí amb la inauguració del local i la interpretació d'una sardana del músic peraladenc Josep Serra (1874-1939), fundador de l'esmentada cobla i compositor de sardanes, i una dansa d'Albert Cotó, músic i compositor figuerenc (1825-1906), famós per les seves peces ballables. Continuaren una "passada" (cercavila), missa solemne, sardana a la plaça Major, funció religiosa i processó on es cantaren els goigs en "llaor" de Sant Isidre, sardanes a la plaça Major, rifa de dos "grossos llepins" (conills), "grandiós" concert al

Àpat col·lectiu a la romeria de can Nabot.

nou local i tot seguit gran ball amb la dansa dels Confits i ball del "Caliquenyo".

L'endemà es féu una excursió a la font de la Fàbrega amb "beure de gorra" i "al hora que creguin convenient els qui paguen, es faran sardanes, balls de quadro i de parella i audicions musicals". Dels elements d'aquesta darrera festivitat, no hem trobat cap referència ni descripció dels balls del Quadro ni del "Caliquenyo". Segurament també es ballaven en altres poblacions de la rodalia.

La romeria a l'ermita de Sant Jaume dels Verdors es feia el

primer diumenge de maig. Se sortia en processó del poble resant el rosari fins al rec de Palau. Un cop arribats a la capella se celebrava missa i es cantaven cançons tradicionals.

Fins aquí hem parlat de tres celebracions. De la primera s'han perdut alguns actes tradicionals, i la segona ja fa molts anys que no se celebra. En canvi, des de l'any 1991, té lloc al bosc del mas Nabot un aplec amb celebració de missa, dinar popular i sardanes.

VILANENCS IL·LUSTRES

32

Can Quaresma, casa natal del pare Pere Ricart, amb els últims membres, avui desapareguts, de la seva família.

82

Fèlix de Genover. Pertanyia a la família Genover, una de les més destacades del poble en aquella època. Alguns aspectes de la seva biografia són discutits per diferents autors. Uns diuen que va néixer a Figueres l'any 1669, però que fou batejat a Vilanant. D'altres el consideren nascut al nostre poble en una data inconcreta del segle XVII.

Ingressà com a novici al monestir de Poblet, segons alguns biògrafs, l'any 1682, i segons una altra versió ho féu el 1691. Fou ordenat l'any 1693. Posteriorment va ser destinat a Lleida a ensenyar filosofia a la universitat. L'any 1728 fou elegit abat de Poblet. Féu fer un sagrari per a aquest monestir

que se situà darrere l'altar major i que era una de les peces més importants del patrimoni artístic del monestir. També va impulsar alguna reforma arquitectònica en el recinte del cenobi. Era un gran predicador.

També fou escriptor. La seva primera obra estava escrita en llatí i es titulava *Tractatus de praeceptis Decalogi D. Thomae*, i data de l'any 1700. D'aquest mateix any és el llibre *Del sacrifici de la missa*.

Posteriorment publicà *Tortura y torturas*, un tractat contra la tortura per arrencar confessions dels presoners (1717), *Selectae disputationes in Theologiam Moralem* (1732), *Modo de predicar* (1742), *Verdad*

enteramente declarada, mayoría de la santidad de San Juan, entre todos los nacidos de mujeres (1743). Aquesta darrera obra va ser escrita arran d'una polèmica que sobre aquesta qüestió promogueren els carmelites.

Fou abat de Poblet fins el 1732. El lloc i la data de la seva mort no estan gaire clars. Es produí a Poblet o a Barcelona entre els anys 1745 i 1749.

Pere Ricart. (1836-1921) Fou dominic missioner. Va ser destinat a les Filipines l'any 1861, on regentà diverses parròquies. Posteriorment va ser destinat a Manila, on fou nomenat prior del gran convent de Santo Domingo d'aquella ciutat. Més tard passà de nou a fer-se càrrec de diverses parròquies. Va ser impulsor de la construcció i millora d'esglésies en els llocs on exercí el seu ministeri.

De retorn a la península fou nomenat vice-rector del col·legi de Santo Domingo de Ocaña (anys 1882-1894). Aquest darrer any passà a la residència de València, des d'on fou un dels principals promotors de la gran

església de Sant Vicent Ferrer d'aquella ciutat. Més tard es retirà al col·legi d'Ocaña, on morí.

Joan Sibecas i Cabañó. (1928-1969). Pintor i gravador. Fou deixeble de Ramon Reig i admirador de l'obra del pintor figuerenc Josep Bonaterra, a més de Cézanne, Rouault i Picasso. L'any 1948 féu la seva seva primera exposició a Figueres. Es dedica preferentment a la pintura a l'oli.

Exposà les seves obres a Figueres, Girona, Barcelona, Sabadell, Mataró, València, Saragossa, Alacant, Madrid i Leiden (Holanda). Guanyà diversos premis, entre els quals

hi havia el de Tossa, l'any 1957, pintura a l'oli (1959), els d'aquarel·la (1958) i de dibuix (1960) de la Diputació de Girona. Gran amic del poeta Carles Fages de Climent, que en certa manera influí en la seva obra. És un dels representants més destacats de l'anomenada escola empordanesa. Entre els temes de les seves pintures hom hi troba natures mortes i paisatges tocats per un cert ambient màgic. També conreà temes més informals i avançats.

La seva mort prematura, esdevinguda al poble veí d'Avinyonet de Puigventós l'any 1969, truncà una carrera artística que es presentava molt prometedora.

El pintor Joan Sibecas treballant al seu estudi.

RODAMONS QUE HAN PASSAT PEL POBLE

33

84

A vegades hi ha personatges que destaquen de la resta de la gent per la seva manera peculiar de fer, de parlar, de pensar, de treballar o de no treballar, de vestir, etc. Hi ha tipus d'aquestes característiques que són sedentaris i formen part del patrimoni popular d'una població. Però n'hi ha que són ambulants i van de poble en poble tancant amb el seu pas la rutina de la vida diària. A Vilanant encara hi ha persones que recorden el pas eventual d'aquests quatre personatges:

En Martí Peroler era un bon home que es guanyava la vida de poble en poble esperant que la gent li portés els estris

Porxo de can Dolç, on en Martí Peroler exercia ocasionalment el seu ofici.

casolans que tenien foradats o que tenien trencats, per a reparar-los amb un soldador d'estany i un foc portàtil per escalfar-lo. La seva dona es deia Carmeta, i s'encarregava de fer el dinar. Quan en Martí soldava, ella l'ajudava amb un bufador de canya i un ventall d'espert, al so de la cantarella del seu marit: "*Manxa Carmeta, i no et cansis*".

Parava les seves eines de treball al porxo de Can Dolç, al carrer de Figueres, nº 8. En Martí feia uns anells per a la canalla trets de les llaunes de llet condensada de *El Niño* i *La*

Lechera, que els infants li canviaven per patates, cebes o alguna altra cosa que els donaven les seves mares.

Una vegada en Martí anava un xic begut. Aquell dia es dirigia a dormir al paller del mas Almar, com tenia per costum, i en el corriol de Can Rotllens van caure ell i la caixa de les eines al rec, just al bell mig de les bardisses. La seva dona, la Carmeta, cridava demanant auxili. Varen acudir uns quants nois, que amb penes i treballs el varen poder treure del rec, i el varen portar al paller de Ca

n'Almar. No se'n saben les causes, però el fet és que aquella nit es va calar foc al paller que feien servir de dormitori, i en Martí i la Carmeta, avergonyits, no tornaren mai més a Vilanant.

En Manelet era un home molt alt i gros, morè, amb una arracada a l'orella, fill d'un sergent de carabiners, que va marxar de casa seva, ja que era gandul de mena, i es va dedicar a demanar caritat "*per l'amor de Déu*". A cada poble hi havia alguna casa on podia passar la nit, i a Vilanant ho feia a Cal Sereno. Era una casa situada estratègicament, ja que era prop del cafè i el ball, llocs que

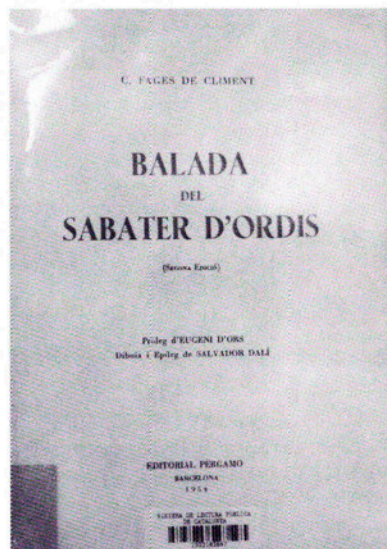

ell freqüentava molt. Quan el piano del ball tocava, ell sol ja es posava a ballar fent broma amb la canalla, que l'apreciava molt, igual que la gent gran, ja que de fet era un bon home i no molestava mai ningú. Era molt afeccionat a la pesca. Anava amb un noieta que es deia Àngel cap al riu Manol amb la canya i l'ham, i sempre acabaven fent una paellada de peix per berenar. Una nit de molta tempesta estava travessant el pont que hi ha a la Celler de Ter. Va relliscar i va caure daltabaix. Morí a l'acte.

El sabater d'Ordis era un home alt, prim i molt morè, que portava sempre un vestit negre i un barret de copa. Anava sempre a les festes dels pobles de la comarca i quan l'orquestra tocava sardanes a la plaça, ell es posava davant la cobla i amb una canya americana per batuta, anava dirigint l'orquestra a la seva manera. Per descomptat que els músics no en feien cas, perquè ja el coneixien.

La gent gran comentava que s'havia trastocat arran de la mort del seu únic fill i de la infidelitat de la seva muller. El sabater d'Ordis o el sabater Pegot, era, segons Fages de Climent, un místic de la tramuntana.

Perspectiva del poble. En primer terme, una olivera centenària.

El poeta Carles Fages de Climent dedicà un llibre de poemes al Sabater d'Ordis.

En Julià d'Orfes. Era descendent d'una família d'hisendats d'Orfes vinguda a menys. S'estava a Vilafant. Anava per les cases de pagès de la comarca oferint els seus serveis per treballar horts i petites peces de terra. Sempre anava seguit per un reguitzell de gossos i portava les aixades i altres eines de treball amb uns mànecs més llargs del que és habitual, per no haver d'ajupir tant l'esquena.

SEIXANTA ANYS DE PRECARIETAT ESCOLAR

34

*La casa avui anomenada
can Pere de la Lola albergà
les escoles abans de la
construcció de l'edifici actual.*

86

Disposem de notícies sobre l'ensenyament a Vilanant a partir de l'any 1618. En aquesta data Joan Collell, clergue de Biure, demanà permís al bisbe per ensenyar al nostre poble. Un any més tard trobem la primera notícia d'un personatge anomenat Gaspar Puig, que era mestre i negociant. Per altres documents sabem que tenia una considerable solvència econòmica. En aquest cas el tòpic del mestre pobre i famèlic no s'acompleix.

Hem d'arribar a la segona meitat del segle XIX per retrobar notícies sobre activitat escolar. Durant aquest llarg període documentat cal pensar que el poble comptà sovint amb els

serveis d'un mestre que exercia de manera privada el seu ofici a canvi de l'aportació econòmica dels pares dels seus alumnes.

L'any 1861, hi havia dues escoles, una de nens i una altra de nenes, depenents del municipi. En aquesta data tingué lloc una inspecció. En l'acta es féu constar que el nivell de les nenes, tant pel que feia a assignatures com a labors, era excel·lent, mentre que el dels nens fou qualificat de regular. L'any següent fou nomenada una monja, sor Francesca Llosas, com a mestra, i se li assignà un sou de 1.662 rals de billó anuals. La superiora de l'orde demanà a l'alcalde que li habilitessin un local prop de l'església com a

habitatge. La corporació municipal acordà l'any 1872 que els nens pobres no haurien de pagar mensualitat. En una inspecció realitzada aquell mateix any es constatà que el local utilitzat com a escola de nens estava en bones condicions però que la llum hi era escassa, el material escolar era insuficient i que el nivell d'instrucció dels alumnes era el normal. En canvi, en aquells moments no hi havia escola de nenes per manca de recursos per part de l'ajuntament.

El 2 de febrer del 1883, el ple de l'ajuntament acordà buscar els recursos suficients per pagar els endarreriments en el sou del mestre. Aquell mateix any es constituí la junta local d'instrucció pública. El poble tornà a tenir escola de nenes l'any 1885. El consistori acordà buscar un local de lloguer per instal·lar-la i una casa com a habitació de la mestra. S'acordà que les nenes pobres no haurien de pagar mensualitat per complementar el sou de la mestra, que anava a càrrec de l'ajuntament.

Grup escolar de nenes de l'any 1905 amb la professora Modesta Pous, que exercí l'ensenyament durant més de cinquanta anys al poble. A la finestra, un vilatà amb barretina contempla l'escena.

En l'informe d'una visita d'inspecció efectuada l'any 1899 es posa de manifest que en l'escola de nens el nivell d'instrucció era molt deficient, amb contínues faltes d'assistència. En canvi, en l'escola de nenes, regentada per Modesta Pous, les alumnes

presentaven un nivell més bo però es diu que podria ser millor si l'escola no romangués gairebé deserta durant tres o quatre mesos a l'any.

L'any 1916, el local de lloguer de l'escola de nenes s'havia de desallotjar i no se'n trobava

cap de nou. Un any més tard s'estudià la possibilitat de traslladar les escoles a l'antiga capella de Sant Sebastià, que aleshores era utilitzada com a casa consistorial. Per no perdre espai es plantejà la possibilitat de fer una escala exterior, però calia el permís del rector, car estava a l'entorn de l'església. El capellà manifestà que ell no hi tenia cap inconvenient però que algun successor seu els podia obligar a enderrocar-la.

Aquestes dificultats per trobar locals aptes per a escoles féu que es plantegés la possibilitat d'edificar unes noves escoles municipals, que finalment es construïren amb l'esforç i el sacrifici de tot el poble, com tindrem ocasió de veure en un altre capítol.

Grup escolar de nens de l'any 1915.

LA CONSTRUCCIÓ DE LES ESCOLES ACTUALS

35

*Grup escolar
de l'any 1940.*

88

Les deficiències de les instal·lacions escolars que s'arrossegaven des de feia moltes dècades (de les quals hem tingut ocasió de parlar en el capítol anterior) feren que les autoritats municipals es plantegessin a principi dels anys vint del nostre segle la construcció d'unes noves escoles. Aquest propòsit pogué dur-se a terme, però suposà un esforç considerable per part dels vilanencs, que hagueren de treballar de valent i endeutar-se per aconseguir aquest fi.

Davant les dificultats de trobar locals de lloguer destinats a escola i de la manca de condicions dels pocs que es trobaven, fins a l'extrem, segons diuen les actes municipals, que

“con los actuales locales en vez los niños de asistir a la escuela con gusto van con repugnancia por tener que estar tan mal, sin luz, ni ventilación y hasta con reducidas dimensiones”, l'ajuntament es començà a plantejar a partir de l'any 1918 la possibilitat d'edificar unes noves escoles en uns locals fets expressament per aquest fi.

Després de desestimar algunes solucions parcials per resoldre aquest problema, el 15 de gener del 1921, el consistori, presidit per l'alcalde Ramon Gironell, acordà comprar per 1.100 pessetes un terreny situat al carrer de Figueres, a l'indret conegut amb el nom de Camp del Pedró. Un mes més tard ja s'havien rebut els plànols de la

nova infraestructura, el pressupost de la qual pujava a 14.000 pessetes. Atès que només es disposava de 4.000 pessetes, s'acordà demanar permís per emetre títols de deute municipal amortitzables en deu anys. Els principals propietaris del terme es comprometeren a adquirir les accions que la resta de la gent del poble no pogué assumir. Quan va ser hora de complir allò que havien promès es feren enrere, i obligaren a l'ajuntament a cercar altres mitjans de finançament.

El 3 de juliol d'aquell any, en una sessió de l'ajuntament, s'acordà

demanar permís a les autoritats superiors perquè no s'hagués de convocar subhasta d'adjudació de les noves escoles. Una llei vigent aleshores obligava els ajuntaments a convocar concurs públic per a les obres d'un valor superior a les 500 pessetes. Però en aquells moments els veïns del poble ja havien col·laborat voluntàriament en els treballs preliminars portant sorra i pedres. La possibilitat que continuessin ajudant personalment a l'obra de construcció abaratiria el cost, però aquestes aportacions de mà d'obra gratuïta eren incompatibles amb la concessió d'aquest treballs a una empresa.

Aquell mateix any s'acordà l'adquisició de pedres per començar les obres que provenien d'uns terrenys del mas Risc. El 16 d'abril del 1922, la

corporació, presidida pel nou alcalde Josep Maria Nabot, que fou un gran impulsor d'aquesta obra, acordà fer el transport de materials per començar els treballs de construcció. El 30 d'abril s'aprovà el començament de l'obra, adjudicant per concurs la part de fonamentació al constructor Pere Colomer. L'acte de col·locació i benedicció de la primera pedra tingué lloc el 21 de maig del 1922. Tenia a punt el morter el mestre d'obres Jaume Poch. Ell i el seu germà Josep foren els encarregats de la construcció de l'edifici escolar. El pare d'aquests artesans fou qui, a final del segle XIX, construí el campanar. El juny del mateix any es decidí que les cantoneres del nou edifici serien de pedra picada i que l'obra es faria preveient la futura construcció d'habitatges per a mestres en un pis superior.

Escoles públiques inaugurades l'any 1926. Actualment l'edifici alberga, a més, la casa de la vila.

No disposem de detalls sobre l'edificació d'aquesta infraestructura al llarg de l'any 1923, però sabem que continuà a bon ritme. L'octubre de l'any 1924 la carcassa exterior de la nova escola ja estava construïda, i s'acordà abordar la finalització de l'interior. Pocs dies més tard es demanà a l'ajuntament de Taravaus que contribuís a les obres de l'escola, ja que aquest poble també se'n veuria beneficiat.

Finalment, el dia 15 de maig de 1926, es féu la benedicció i inauguració de la nova escola amb assistència del governador civil i del president de la Diputació. S'acabava així un llarg període de provisionalitat i de mancances en el terreny de l'ensenyament a la població.

Alumnes de l'escola l'any 1931.

INSTAL·LACIÓ DE L'ENLLUMENAT PÚBLIC I DEL TELÈFON

36

90

Vilanant no va comptar amb els avantatges de l'electricitat fins l'any 1925, quant molts pobles de la rodalia ja feia molts anys que la tenien instal·lada. Un any abans, l'ajuntament havia convocat un concurs públic per adjudicar el subministrament d'aquesta energia a la població. Només es va presentar un sol empresari del sector, Josep Valent, de Figueres, i en una sessió de la corporació municipal celebrada el 24 d'agost de 1924 es va acordar per unanimitat concedir el subministrament a aquest únic concursant, previ compromís de l'adjudicatari de respectar tot el que es deia en el plec de condicions de la convocatòria.

Contracte d'alta als serveis de la companyia elèctrica, datat l'any 1925.

A principi de l'any 1925, reunida la majoria de la gent del poble, el senyor Josep Valent i Sala exposà els avantatges de tenir electricitat a les cases i també enllumenat públic. Així, doncs, s'acceptaren per majoria les condicions proposades pel senyor Valent, el qual tenia una petita empresa que instal·lava energia elèctrica. Josep Gironell va ser el primer del poble a tenir instal·lada l'escomesa. Llavors el preu del quilovat era de 70 cèntims, amb un mínim de tres pesetes i cinquanta cèntims mensuals. El dret de connexió costava cinc pessetes. De la part tècnica d'aquesta

nova infraestructura tingué cura Jaume Caritg, que treballava a l'empresa de Josep Valent. Era diplomad internaciona en electricitat d'alta i baixa tensió, i havia fet uns cursets a França durant la seva joventut.

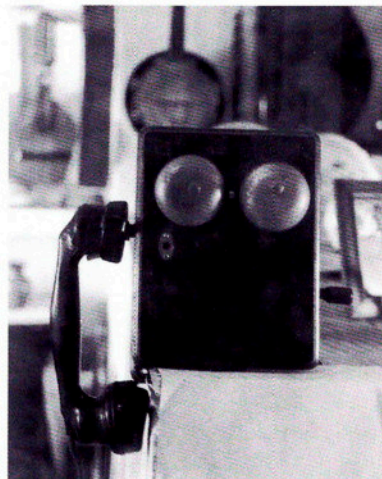
Quan va faltar el senyor Valent es va fer càrrec de l'empresa el senyor Teixidor, que era el gendre de l'anterior. Hi va haver èpoques en què calia donar força a dos molins d'oli: de Can Bosch i el d'en Borrat. Posteriorment la família Teixidor es va vendre les línies a la Hidroelèctrica de l'Empordà.

La nova font d'energia no arribà a tothom en un primer moment. En una sessió de la corporació municipal celebrada el 31 d'octubre del 1926 s'acordà instal·lar l'enllumenat elèctric en el nou edifici escolar, però es desestimà la possibilitat de fer el mateix a la casa del mestre.

Pel que fa al telèfon, no es va instal·lar fins l'any 1962. Va ser una de les darreres poblacions de la comarca en comptar amb aquest servei. L'ajuntament, amb el suport de la Diputació

Vilanant no comptà amb servei telefònic fins l'any 1962.

Provincial de Girona, hagué de contribuir a les despeses de fer arribar la línia telefònica fins el poble. La senyora Caterina Navarra demanà a l'ajuntament, "previo consentimiento de su marido", que li fos adjudicat l'establiment a casa seva del locutori públic de telèfon. La corporació accedí a aquesta petició.

Plec de condicions per instal·lar l'enllumenat públic elèctric (resum)

En una sessió de la corporació municipal celebrada el 13 de juliol del 1924, s'acordà establir les condicions que havien de seguir les empreses que aspiressin a instal·lar l'enllumenat públic elèctric als carrers de la població. Entre les clàusules que havien de seguir els adjudicataris es trobaven les següents:

Aportar tot el material necessari per a l'establiment d'aquest servei.

El nombre de làmpades per instal·lar havia de ser de dotze, i havien de ser de setze bugies.

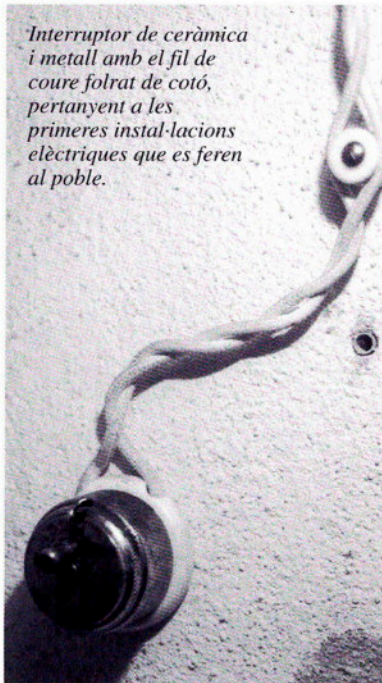
La durada del contracte havia de ser de dotze anys prorrogables.

Si un cop acabat el període d'adjudicació no es renovava la concessió, l'empresa adjudicatària tenia dret a retirar tot el material aportat.

El concessionari s'havia de fer càrrec de les despeses de manteniment i de renovació del material deteriorat.

L'empresa no havia d'assumir la responsabilitat en casos de manca de subministrament d'energia, ja fos per accidents o per causes tècniques, com avaries en la maquinària, manca d'aigua a la centraleta hidroelèctrica, reparacions, etc.

Interruptor de ceràmica i metall amb el fil de coure folrat de cotó, pertanyent a les primeres instal·lacions elèctriques que es feren al poble.

VILANANT AVUI

37

*Vista general del de Vilanant,
en primer terme es veu
el poble de Taravaus.*

92

En els darrers anys Vilanant ha pogut superar la manca de serveis i infraestructures bàsiques que la població arrossegava des de feia temps. L'any 1978 es procedí a la construcció de la xarxa d'aigua potable i clavegueram, que es finançà amb un 50 % del cost de les obres per part de les diferents administracions, i un altre 50 % aportat pels propietaris afectats. A causa de la insuficiència del cabal d'aigua l'any 1990 entra en servei un nou pou. Amb aquest mateix tipus de repartiment de despeses s'asfaltaren els carrers l'any 1978. L'obsolet enllumenat públic fou renovat l'any 1991.

Actualment Vilanant és una població de 295 habitants en el

conjunt del terme municipal, és a dir, incloent el territori de l'antic terme de Taravaus. Les principals fonts de riquesa són l'agricultura i sobretot la ramaderia, car hi ha tres granges de vaques, cinc de porcs, dues de pollastres i set de vedells. El sector agropecuari actualment es troba en regressió. La població actualment exerceix en bona part la funció de ciutat-dormitori, en la qual resideixen persones que treballen a Figueres i altres llocs. Pel que fa al sector industrial, hi ha una fàbrica de polièster, una indústria càrnia consistent en una sala d'especejament, dues ferreries i un taller de reparació de vehicles. El sector de la construcció està representat

amb dues empreses. El comerç només compta amb un sol establiment que es dedica a la venda de queviures, pa i estanc.

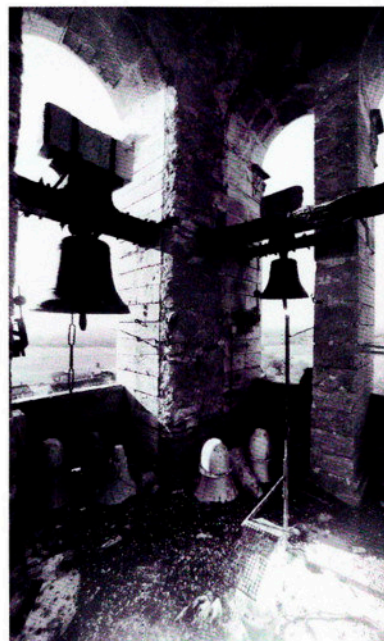
També hi trobem un cert nombre d'habitatges utilitzats com a segones residències per persones procedents de les ciutats, que aprofiten les cases que han anat quedant deshabitades amb el progressiu èxode de la població rural per condicionar-les per passar-hi els

caps de setmana i les vacances. Aquest fenomen, comú a tantes altres poblacions, ha fet que, malgrat el despoblament, el nucli urbà i molts masos presentin un aspecte cuidat.

El poble disposa dels serveis d'un consultori mèdic i d'una escola en la qual estudien tretze alumnes. Recentment ha estat inaugurat el local del centre cívic. Celebra la festa major el 15 d'agost, diada de la Mare de Déu d'Agost, i Sant Isidre, el 15 de maig. Aquesta darrera celebració es trasllada al cap de setmana més proper.

Actualment Vilanant és una població que presenta un

aspecte agradable i cuidat. Als carrers del nucli urbà hi ha un interessant conjunt de cases de pedra datades entre els segles XVI i XVIII. Moltes llindes de les seves portes tenen inscripcions, dates i dibuixos incisos i algunes compten amb ràfecs de teulada pintats. Dos d'aquest carrers estan travessats per sengles porxades del segle XVIII, que donen a aquests racons un aspecte molt pintoresc. El principal atractiu del poble és la seva església pre-romànica, de mil anys d'antiguitat. És un notable exemplar de l'arquitectura religiosa catalana que es feia en aquella època.

El terme municipal no desmereix en llocs interessants a la capital del municipi. Hom pot veure boscos, garrigues, paisatges de ribera i diversos masos i fonts. Repartits per aquest territori es poden visitar un seguit de llocs d'interès: les restes dels castells d'Escalles i dels Solers; les ermites de Sant Salvador de Coquells i de Sant Jaume dels Verders; i el conjunt del poble de Taravaus.

El local social recentment inaugurat.

Bibliografia

La bibliografia que fins ara ha generat Vilanant és molt escassa. De fet, el present volum és el primer treball d'una certa extensió que es publica dedicat específicament al poble. La major part de les notícies que recollim en aquest llibre són inèdites i procedeixen de diversos arxius. L'arxiu municipal, actualment dipositat a l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres, ens ha proporcionat dades a partir de la segona meitat del segle XIX, centrades en les activitats de l'ajuntament. De l'Arxiu Històric de Girona s'han consultat la trentena llarga de volums de protocols notariais de Vilanant que ens han pervingut. De l'Arxiu Diocesà de Girona prové la major part de la informació inèdita relacionada amb les parròquies de Vilanant i Taravaus, així com de les capelles del terme. De l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona hem obtingut valuoses dades sobre els interessos que els canonges de la seu tenien al nostre poble. A l'arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona, hem trobat importants dades sobre el canvi de jurisdicció del rei als barons de Palau-Surroca.

Pel que fa a la informació impresa, s'han consultat les següents obres:

BADIA I HOMS, Joan : *L'arquitectura medieval de l'Empordà*. Diputació Provincial de Girona, vol. II-B, Girona, 1981.

DIVERSOS AUTORS: *Els castells catalans*. Rafel Dalmau Editor. vol. II. Barcelona, 1966.

DIVERSOS AUTORS: *L'Alt Empordà. Recursos i estructura econòmica*. Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona, 1987.

MARQUÈS, Josep Maria: *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*. Institut d'Estudis Empordanesos. Col·lecció monografies empordaneses, n° 1, Figueres, 1995.

PLA CARGOL, Joaquim: *Biografies de gerundenses*. Dalmau Carles, Pla, S.A., Girona-Madrid, 1960.

RODEJA GALTER, Eduard: *Figueras. Notas històriques, 1387-1753*. Institut d'Estudis Empordanesos, Figueres, 1957.

RODEJA GALTER, Eduard: *Figueras. Notas històriques, 1832-1900*. Impremta Montserrat, Figueres, 1944.

RUIZ SOLANES, Juan: *Hacha plana de cobre en Vilanant*. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, vol. 9, Figueres, 1972-73.

TO I FIGUERAS, Lluís: *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*. Publicacions de l'abadia de Monserrat. Biblioteca Abat Oliva, n° 185, Barcelona 1997.

TUBAU I MASET, Ramon: "Els gavatxos a Vilanant (1794-1795)". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 17, Figueres, 1984.

Agraïments

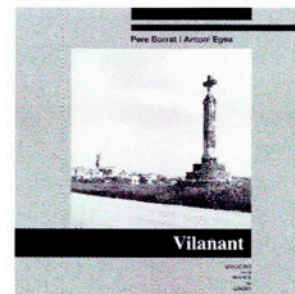
Al llarg del treball de recollida de dades i confecció del present volum hem tingut la sort de comptar amb l'ajut d'un bon nombre d'amics que han fet que amb la seva aportació aquest llibre sigui

Procedència de les fotografies

avui una realitat. En primer lloc volem fer arribar el nostre reconeixement a l'ajuntament de la vila pel seu suport. A l'Adrià Colls, secretari de l'ajuntament, que ens ha fet costat des del primer moment d'iniciar la nostra feina i ens ha facilitat pacientment les nostres contínues demandes d'informació. A Erika Serna i Joan Serra, de l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres, que ens han facilitat un bon nombre de dades inèdites tant de l'Arxiu Municipal de Vilanant dipositat en aquesta institució com d'altres fons documentals i bibliogràfiques. A Josep Maria Dacosta, "responsable" que ens impliquessim en l'aventura de fer aquest llibre. A mossèn Josep Maria Marquès, que ens ha fet generosament el llistat de clergues que exerciren el seu ministeri al poble. A Agustí Egea, que ens ha ajudat a solucionar les nostres mancances en el terreny de la informàtica. I finalment, a tots els amics que ens han proporcionat informació puntual i il·lustracions que ens han estat molt útils per completar la nostra feina.

Ajuntament de Vilanant: pàg. 18
Trini Arbusà: 46, 68
Família Blasi-Ribalta: 34
Pere Borrat: 9 (superior), 10, 36, 40 (inferior dreta), 53, 57 (les dues fotografies), 67, 73 (superior), 75, 76, 80, 81, 88, 89 (les dues fotografies), 90, 91 (superior)
Família Colomer-Bisbe: 72
Conxita Garcia: 74
Família Nabot: 63 (inferior)
Enric Peitavi: 73 (superior)
Lluís Sagué, 20, 73 (inferior)
Miquel Àngel Sibecas, 83
Maria Vidal: 39 (superior)
Gabriel Vila: 32

La resta de les fotografies són obra de Pere Pagès i han estat fetes expressament per al present volum.

Quaderns de la Revista de Girona

és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

Monografies locals

Darrers títols publicats

Cassà de la Selva
per E. Bagué, O. Gutiérrez
i J. Carreras

Hostalric
per M. Duran, J. Juanhuix i
R. Reyero

Figueres
per A. Romero i J. Ruiz

Crespià
per J. Busquets

Lloret de Mar
per Joan Domènech

Banyoles
per J. Grabuleda i J. Tarrús

Puigcerdà
per Sebastià Bossom

Begur
per Lluís Costa

Viladrau
per M. Feliu, I. López, X.
López i Ll. Pagespetit

Camós
per M. Duran

Camprodon
per Silvia Planas

Maçanet de la Selva
per El Taller d'Història

Sant Jordi Desvalls
per S. Planas i N.
Puigdevall

Ribes de Freser
Per Miquel Sitjar

Salt
per X. Alberch i J. Burch

**Sant Joan de les
Abadesses**
per J. Albareda i J. Ferrer

La Vall de Bianya
per J. Murlà Giralt

Capmany
per A. Egea i M. Roig

Gualta
per Ramon Alberch

Platja d'Aro
per Pere Barreda

La Vajol
Albert Juanola

Vilobí d'Onyar
per Dora Santamaria

Vilafant
per J. M. Bernils

Osor
per F. Bruguera i N. Ramió

Maçanet de Cabrenys
per Pere Roura i Sabà

Santa Coloma de Farners
per J. T. Grau, J. Mestre i
R. Puig

Riells i Viabrea
per Jordi Collell i Carme
Escudé

Siurana d'Empordà
per Antoni Egea
i David Pujol

Les Lloses
per J. Gordi i R. Llimós

La Vall de Campmajor
per Joan Fort

Santa Pau
per Salvador Reixach

Jafre
per R. Alberch i
J. Viñas

Llançà
per Josep Clavaguera

Llanars
per Agustí Dalmau

Llívia
per R. Garriga, M. Vilaseca
i J. Vinyet

Riudellots de la Selva
per Elvis Mallorquí (coord.)

Boadella d'Empordà
per David Serra i Busquets

Guies

Darrers títols publicats

El món del suro
per S. Hernández

El Ter
per J. Boadas, J. M.
Oliveras i X. Sunyer

Trens i carrilets
per Josep Clara

Canvistes i banquers
per Narcís Castells

**Màgiques, pors i
supersticions**
per Carme Vinyoles

Els volcans
per Josep M. Mallarach

Els indians
per Rosa Maria Gil

**Els Pirineus, del
Puigpedrós al Puigneulós**
per Josep Clara

Cristians de Girona
per Josep M. Marquès

L'estany de Banyoles
per M. Coma i J. Gratacós

Els rellotges de sol
per M. Gil

Els maquis
per J. Clara

**Els monuments
megalítics**
per J. Tarrús i Júlia
Chinchilla

El pessebrisme
per J. Dalmau i Corominas

La ceràmica
per Andreu Bover

La farga
per Jordi Mascarella

Castells vius
per C. Vinyoles, M. Torns i
P. Lanao

La pesca
per J. Sala i J. Domènech

La ramaderia
per P. M. Parés i T. Vilaró

Els protestants
per Josep Clara

La tramuntana
per J. M. Dacosta
i X. Febrés

El Montseny
per J. M. Rueda i J. Tura

L'electricitat
per M. Pous i J. Callol

El periodisme
per Lluís Costa

Els glacials
per Jordi Fernández

L'excursionisme
Per Jordi Dalmau

La Girona dolça
per J. V. Gay
i N. Puigdevall

Les campanes
per Carles Sapena

La Ciutadella de Roses
per C. Díaz, H. Palou
i A. M. Puig

El Teatre
per Pep Vila

Els Museus
per G. Alcalde i
J. M. Rueda

Els refugiatges
per Mercè Borràs

Per les Esglésies
per J. M. Marquès

Les Guillerries
per Emili Rams i Josep
Tarrés

Propers títols

El Modernisme
per Margarida Gordils

Amb aquest llibre hem intentat acostar els vilanencs i els lectors en general al passat i present d'una població empordanesa que mereix ser més coneguda. Volem que aquest text estimuli l'interès per la diversitat d'aquest poble: tant pel seu paisatge, sovint humanitzat per masies, castells i ermites, com pel seu característic nucli urbà o la història que s'hi condensa.

Pere Borrat i Gironell (*Vilanant*, 1922). Ha participat en diverses activitats culturals i associatives a la població, de la qual ha estat alcalde. Des de fa molts anys ha recopilat notícies escrites, orals o imatges relacionades amb *Vilanant*, que en part s'han aplegat en aquest volum.

Antoni Egea i Codina (*Girona*, 1957). És autor de diversos articles publicats als *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Ha escrit, sol o en col·laboració, els llibres *Aspectes històrics de Siurana d'Empordà* (1995), *Capmany* (1996) amb *Marisa Roig*, i *Siurana d'Empordà* (1998) amb *David Pujol* –ambdós en aquesta col·lecció– *Figueres en els segles XVI i XVII* (1999), i *Vilamalla, mil anys d'història*, amb *Marisa Roig i Joan Serra*.

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona